

Број
20
пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број
30
џилера

УРЕДНИШТВО:
Краља Милана ул. бр. 2. ТЕРАЗИЈЕ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК
ДУШАН МИЛ ШИЈАЧКИ

Издаје сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Први командант вардарске дивизијске области

СВЕТ. ИСАКОВИЋ

инжињерски пуковник.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ПОД ШАТОРОМ.

Под шатором плавим, разапетим Богом
Од карпатских гора до сињег Јадрана,
И белог мора, сједињеним слогом
Народа српскога, — једног судног дана

Подиге се народ српски, на бој спреман:
Да разруши врата неправде и ада,
Да сруши у пепео варварство и неман,
И у једно скупи развејана стада

Пође чета с четом. Пук за пуком хита,
Свуд долине тужне од пуцња и праха,
Кроз горе се вију легије комита,
А Ситница крвљу већ се боји плаха,

— На Косово Срби! Иду љути лави,
Мач освете правде Турску војску коси.
Ко је овај јунак, што у бој крвави
На коњицу лежи, а заставу носи??

То Краљевић Марко од Прилица града
На бесноме Шарцу вас у крви стиже.
Пет векова њему сво се Српство нада...
Из варварских вала топуз тешки диже

И завитла њиме пут Солуна бела
Одјекнуше поља, дубраве и горе,
Задрхта у страху царевина цела
Цариград се тресе и љуља се море!

„Напред“. И уз грохот топова убојних
Дух народа српског узви се високо.
И сва војска дична, достојна достојних,
Диже се на ноге. Песма.. Грми око!...

Монах Валеријан.

Борба на Црном Врху

— Белешке једног учесника из XIV пука првог позива —

Ноћ између 11. и 12. октобра прошла је релативно на миру. Учињен је преко ноћи покушај, са једном четом са циљем, да се истакнута турска одељења на десном крилу Црног Врха нападну и одбаце, но то је остало само као покушај

Битка вођена на Куманову 10. и 11. октобра испала је у нашу корист. Турци побеђени напустили су бојиште оставивши на њему: 55 пољских и 6 брдских топова, 6 митраљеза и велики број кара, грдну муницију, велике шаторе и пољске болнице. Турке је требало низ Вардар гонити и потпуно их сатрти — довршити победу или је што више искористити. Турске трупе на Црном Врху, које су служиле за чување бока турској војсци код Куманова и у долини Вардара, требало је одбацити и овом боку загорозити. но пошто је турска армија на Куманову потучена кренула низ Вардар, то је тучењем Турака на Црном Врху било потребно осигурати бок наше прве армије, која је имала надирати преко Скопља и даље низ Вардар за Турцима.

12. октобра имала се туђи одсудна борба; даље задржавање Турака није се смело дозволити У том циљу и цела тимочка дивизија првог позива сконцентрисала се брзо код Кратова и на положајима јужно. На левом крилу XV пук Ст Синђелића, у средини и фронтом према Црном Врху XIV пешадијски пук па даље десно XX пешадијски пук. У колико је мени познато било, план

за напад био је овакав: 1. батаљон, мајора Влад. Белића и 4 капетана Љуб. Недељковића, имали су нападати на фронт турских положаја с' тим, да 1. батаљон служи као ниво XV пуку, који ће вршити обухват десног крила турских положаја, зашто ће и сам са два четама заломити своју бојницу и упутити их обухватно на само крило главног положаја.

Дан је већ у велико био кад се прво кренуо 1. батаљон, развијен за борбу још позади виса. Турска батерија пласирана на истом месту где и јуче, незаклоњена и отворено са ледине отпоче да бије стрелце; но наравно и ако је било непосредно гађање опет је било хрђаво. И ако је јуче у истом правцу гађала није се користила тачним елементима за гађање, — сви метци почеше пребацити вис и падати близу резерве XIV пука, коју су образовали 2. и 3. батаљон остајући на главном положају, те да у случају неуспеха и турске офанзиве буду прихват 1. и 4. батаљону. Метци падаху одмах иза ивице виса разјуривши неке музиканте, сигнализисте и коморције; један од тих метака паде близу дивизиског штаба, који уском каменитом стазом већ доспеваше на сам положај; једна граната преша и оде чак за Кратово.

Поче покрет и XV пука, широки стрељачки стројеви у једној широкој линији одједном пређоше гребен виса и почеше се наниже спуштати брзим темпом, покрећући у неколико лево своје крило у напред. Турска батерија примети ово, а нарочито спуштање војника преко неке бело-жуте земље, на којој се војници маркантно оцртаваху; одмах пренеше тамо ватру.

Величанствен је био овај приказ: цела бојница XV пука креће се без застанка и даваше изглед врло брзог налета. Гледате збуњене Турке како сипају на жуту земљу своје шрапнеле. Место да их темпирају они, убрзном ватром туку шрапнелима намештеним на перкусију, услед чега су се у стрму страну зрна само забадала у земљу не причинивши никакве штете тако, да смо се слатко смејали, кад шрапнел падне поред каквог војника и зарије се у земљу правећи минску експлозију; војник од потреса и тренутног страха пада на земљу, ви мислите да је свршено са њиме, кад, он се после малог котрљања низа страну понова диже и стиже своје измакле другове.

Брдске батерије гађају стењаке на Црном Врху и обасипају их шрапнелима. Пољска артиљерија не могавши извући топове на положај, гађа такође стењаке нарочито деснокрилни стењак, бацајући по које зрно и у позадину положаја. Турци то виде из позадине и преко својих на Црном Врху покушавају шрапнелима да туку наше пољаке; немајући осматраче и сигнализисте ово раде напамет услед чега је и дејство ове ватре било равно нули. Шрапнели се распрскаваху наспрам 4. батаљона. Висина распрскавања била је преко 300 м. да је се само чуо пуцањ као летеће ракетле и куглице падаху по потоку једино само својом тежином, немајући никаквог дејства — до пољака био је још читав километар по даљини. Одмах се и 4. батаљон разви правцем на фронт и центар положаја; бојница се приближи турским положајима Турци отворише смртноносу пушчану ватру, батаљон дође под унакрсну ватру са сва три стењака, две чете у првом борбеном реду беху заустављене у наступању, јака ватра затече чете на чистини и у толико више онемогућаваше им покрет. Шиљата зрна „S“ цепаху ваздух и са парањем зариваху се у земљу, давајући при том звук, као кад парче кратког платна тренутно оцепите. Прва јача борба овог пута — прво велико „ватрено крштење“ — учинило је да се покрет унапред задржи више; једна чета из резерве продужи и појача десно крило и крену нешто напред, и њу нађе иста судба као и остале. Притиском на фронт заковати непријатеља и претити му јврштем и ножем, ако у крајњем случају буде потребно; с' тога је требало журно радити, тим пре што је се и дан клонио крају, а остало је да се пређе најгори део терена, велика стрмна

страна покривена младом густом шумом преко човечијег боја, где се ни на пет корака није могао видети војник ни веза одржавати. Томе ваља додати још и мрак, па да се створи слика неуспеха и судбине она два батаљона, који јуче нападаху на фронт. Требало је напрегнути све силе, још двавода из резерве, развише се на десном крилу, учинивши већи скок преко потока, те да се дочепују мртвог угла. Таман су рачунали да су у потоку сигурни, кад коса ватра са деснокрилне стене, поче да фланкира цео поток. Убрзо се прибише нешто горе, те се ове ватре у неколико спасоше. Овај покрет повуче за собом и левокрилне чете, које се готово све скупише у овај мртав угао, са чије предње ивице, отвараху ватру делови деснокрилних чета.

На левом крилу, митраљеци XIV пука отворише ватру на деснокрилни турски киск, после избачене две пантљике показало се да је дејство, због даљине, слабо, те митраљеци прекидоше паљбу.

Официрска патрола из 4 батаљона, која је рано изјутра пошла у извиђање, послала је у два маха извештај, да се из позадине шаљу појачања на Црни Врх. То се и са главног положаја доцније могло приметити. Од мештана је добивен извештај, да су Турци преко ноћ добили појачање са 27 топова. Све то показивало је озбиљност борбе и јак отпор Турака.

Брдска, наша батерија, учини покушај да добаци турску, но није успела. Турска се батерија и сама одмах премести десно на читав километар, вероватно да је рачунала, да гађа наш XV пук боље. Но овом рокадом, изгубила је у времену и у толико остала без дејства и начинила грешку подвлачећи се више под косу на левом крилу нашег положаја. Ово наше тобџије једва дочекаше, брдска батерија капетана Аце Вуковића привуче се на одстојање и сама рокирајући лево. На супрот XV пуку, Турци на дугачкој ниској коси, која иђаше од Црног Врха, иставише из резерве своју пешадију и јаком ватром задржаваху напредовање наше бојнице. Крљало је као у котлу дуж целе бојнице. Бојна хука би потенцирана високим брдима и стенама, давајући вишекрати ехо. Сваки је гледао напред, бојећи се да се на његовој страни не попусти, а рачунајући да се сви старају да се непријатељ на свима тачкама потисне. Батерија капетана Вуковића дошавши на ближе одстојање, отвори ватру на турску батерију убрзано баци једно разорно зрно и сатера сву послугу, која се дотле слободно шетала, иза штитова; други разорни метак учини своје, павши у саму батерију, која на врат на нос, побеже са положаја.

На центру 1. и 4. батаљон, услед јаке ватре теже се покретаху; 4. батаљон прикупив све чете и људство, привуче бојну комору из које попуни муницију и у згодном тренутку, кад обе артиљерије обасуше јачом ватром турски положај, цела се бојница крете у трку преко

једне чистине и барушљака, дохватајуће се последњег мртвог угла и подножја последњег басамка. Одавде је настајао све до врха врло тежак терен: густе шипраге, кроз који се морало са тегобом провлачити. Послату заповест команданта пука; да 4. батаљон предузме јуриш, почеше и извршивати. — Требало је доћи до непријатеља близу и савладати терен, а да се одржи веза између чета. Најсигурније је било: да се избаци са стране и напред патроле и да слично ноћном нападу, чете буду смакнуте толико, да се виде и осећају. Са таким се распоредом изашло из мртвог угла на последњи басамак. На једном ватра на положају турском поче по мало да слаби. Чете добишенаређење, да се крећу без заустављања и да избијају на положај, сачекавши прикривено и остале, које се задрже. Када се већ избило скоро на положај за 150. — 200м. преста ватра на целом турском положају на Црном Врху. Са овим је било јасно да Турци не смедоше да сачекају јуриш на нож. Чете добише налог да излазе на положај и гоне непријатеља ватром. Први батаљон уз узвике: Ура! Ура! изби на положај са 4. батаљоном. Обоје су нашли празан положај претрпан разном спремом и мртвим Турцима.

Мрак, који се био већ спустио на земљу, заклонио је одступање Турака. Блиске патроле не моглоше добити додир са њима, али за сваки случај (онај најгори) рачунало се на повратни напад (retour-offensiv), те се предузе брзо укопавање: 1. батаљон на левом крилу Црног Врха, а 4. у центру и десном крилу? XX пук, који беше у почетку борбе имао контакт са 4. батаљоном, беше заостатком својим ово изгубио и не изађе на положај. Десно од Црног Врха избио је на један вис и XIII пук Хајдук-Вељка, дошавши у везу за XIV. пуком око 9 сати у вече.

12. октобра, пред вече, запечаћена је судбина Црног Врха. Тај горостас, био је у нашим рукама. Турска војска, која га је бранила, надала се у бегство, које се зором 13. октобра, потпуно обелоданило. Два турска логора са великим шаторима, пољска болница, ковачница, омнибус, разна ратна спрема, секције, и поврх свега тога: 18 пољских топова, 44 каре; 20 и више артиљеријских муниционих кола са артиљеријском муницијом, које су Турци оставили по потоцима и орници; не успевши, да их брзо извуку, поодсе

ге, и умакли на својим парипима.

Овом српском победом, отворен је био пут за Штип, наша коњица са Вардарске стране и Св. Николе ушла је прва. После 3-4 дана XIV пук сјединивши се са Бугарима, који су ишли од Кочана, код Мале Групиште, те смо заједно ушли у Штип без борбе.

Sag.

коњички потпоручник

Њ. В. КЊАЗ ПАВЛЕ.

цали су штрänge, и умали на својим парипима. Болесне и рањене носили су носилимаи на путу у сред пооране њиве остављали на носилима судбини. Ми смо их налазили мртве и уочене. Болест, глад и зима учинили су своје.

Овом српском победом, отворен је био пут за Штип, наша коњица са Вардарске стране и Св. Николе ушла је прва. После 3-4 дана XIV пук сјединивши се са Бугарима, који су ишли од Кочана, код Мале Групиште, те смо заједно ушли у Штип без борбе.

Sag.

Храброст лекара.

— Једно кавалерско признање. —

У једном друштву грађана и војника, један грађанин, који је у хладовини комотне позадине, стекао златну медаљу за ревносну службу, док је једном дружици Николи Бучетићу, лекару и родољубу, за кога би свако одликовање било мало и према ранијим и за заслуге у овом

рату, додељена тек сребрна, енергично протестује, што су неки лекари добили медаљу за храброст!

— Господине, ја би н. пр. д-ру Стејскалу, који је био у моме одреду, дао златну медаљу за храброст с бриљантима, када би је било, јер његова храброст и самосталност на послу не може се ничим наградити, примети пуковник Николајевић, командант десне колоне Ибарске војске.

Косовски осветници

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† **МАРКО МАНДИЋ**

водник 4 чете, I батаљона, III пука, II позива
славно пао на Кичеву.

Разбијени код Куманова и енергично погоњени са свих страна од храбре српске војске, коју у њеном победоносном продирању ништа није могло задржати, Турци су покушали и код Кичева да даду отпора. Пред Кичевом било је турске војске на 20 батаљона са 20 топова а свуда по висовима било је много Арнаута. Када су наше претходнице стигле пред Кичево, непријатељ је изненада отворио ватру, а Арнаути су стали мучки нападати са свију страна. Али су наше трупе, као и увек до тада показале под том унакрсном ватром своју јуначку присебност. Турци су држали готово не-савладљиве позиције на потпуно планинском терену и на висовима преко хиљаду метара.

Први дан борбе није донео никаква решења. Су-тра дан наше трупе моравске дивизије другог позива под командом пуковника Милована Недића, отпочеле су напад и добро напредовале. Поред свих теренских тешкоћа и непријатељске упорне одбране борбу је решила једна колона коју је водио ђенералштабни мајор Марић и која је успела да за пола сата раније од Турака заузме доминирајући вис Јазорац и да заобиђе турско лево крило. Услед тога је Турке обвзео панични страх и они су у највећем нереду одступили ка Битољу остављајући на бојишту много мртвих и рањених.

Са наше стране било је око 250 које погинулих које рањених, а међу славно палим у борби пред Кичевом 23 октобра 1912 налази се и резервни пешадијски потпоручник Марко Мандић, вредни и угледни занатлија београдски и председник прве опанчарске удео-ничке задруге, који је био водник у четвртој чети, првог батаљона трећег пешадијског пука другог позива моравске дивизије.

Потпоручник Марко својом храброшћу и присебношћу истицао се у свима борбама Недићеве дивизије. Пред Кичевом је пао као јунак. Погребен је у Кичеву уз огромно учешће оних, којима се родила слобода из Маркове крви, искрено ожељен од својих ратних другова, који су славно палог друга достојно осветили.

Слава јунаку Марку!

Чета смрти

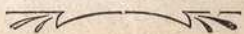

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

КОСТА ПОПОВИЋ

КОМАНДИР 2. ЧЕТЕ 1. БАТАЉОНА
6. ПУКА, ДРУГОГ ПОЗИВА.

Из Дриносавља су. Постојбина им је равна и увек славна Мачва. Две стотине четрдесет и осам било их је кад су од куће отишли и на мобилизацију у Коцељево дошли. После јаког отпора прешли су границу на Брвенику. Прејездили су Косово и дојездили у Милутинову престоницу Приштину. Онда су десет дана подизали утврђења и крстарили прибирајући оружје. Двадесетог октобра су из Приштине пошли и двадесет другог, преко Дуља у Ђаковицу под борбом дошли. Оданде двадесет деветог кренули преко дотле непроходних Зетских кршева. Након девет дана тешка зимска путовања без хлеба и одмора стигли преко Везирова моста, Берата, Трошана и Љеша у Медову. Шестог новембра избили на Српско плаво море. Двадесет трећег јануара ове године кренули су ради цернирања Скадра. Двадесет петог пао је Бушати. До двадесет шестог које борбама које нечувеним напорима при маршевима и релејној служби међу расрбљеним и подивљалим Србима које погрешно Арнаутима зову, спао је број њихов на сто осамдесет и девет. Ноћу између двадесет шестог и двадесет седмог јануара, нападали су Брдицу пред Скадром. У том окршају истрајали су дуже од

осталих. Тај бој стао их је сто деветнајест јунака: тридесет и шест су рањени, сви остали пропали. Под presiјом Европе морали су напустити Скадар. Морем су се преко Солуна вратили. Грци су им на Крфу, Патрасу и Солуну клицали као херојима и називали их четом смрти!

Од мало дана у Приштини су. Свега их је у чети сада седамдесет. Да се нису турски шрапнели високо распрскавали и да турске гранате нису једва тридесет од сто експлодовале не би се вратио ни један. Сви би кости своје и крв своју узидали у темеље Велике Србије

Први вод те чете имао је педесет и седам а сада их је само седам!

Реч је о другој чети првог батаљона шестог пука другог позива. У њој су синови села Бадовинаца, Клења, Глушаца, Причиновића, Црнобарскога, Салаша и Дреновца. Све потомци Срдана Илије, Буљубаше Зеке, Хајдук-Станка, Старца Деве, Проте Смиљанића, Милојевић Милоша и Чупића Стојана — Змаја од Ноћаја. И командир им је из сред Мачве из села Богатића.*)

Песме народне казују да је Мачва радо одаслала јунаке на Косово и у доба Лазарево. Слава Мачви што и овога пута образ пред Српством осветла. Пре ће сребрнаста Сава окренути свој ток у валовиту Дрину, него што би Мачвани Српство изневерили.

чича Милослав,

Савезнички државници

А. ВЕНИЦЕЛОС

МИНИСТАР ПРЕДСЕДНИК ГРЧКЕ

У једном ранијем броју донели смо слику црногорског министра председника Вукотића, а сада, поводом скорог састанка балканских премијера у Петрограду, доносимо слику грчког министра председника Веницелоса, који је несумњиво најдаровитији и за ратне грчке успехе најзаслужнији син савезничког нам грчког народа. Историја нове Јелаше уписаће Веницелоса у највеће савремене Грке.

Обдарен својствима великог државника он је дошао на чело државне управе Грчке у моменту када је на Грчку био спас његова појава за државном крмилу. За кратко време предана рада он је на свима пољима жњео успехе и постигао је да и војнички оспособи. Грчку за ратне успехе, на које би, без чврсте руке и родољубива рада Веницелоса, тешко могла рачунати.

* Резервни капетан Коста Ј. Поповић секретар апелационог суда. Његову слику доносимо у овом броју.

Официр као Чобанин

— Издаја наших положаја од стране мештана помоћу стада оваца —

РЕЗЕРВНИ АРТИЈЕРИСКИ ПОРУЧНИК

ВЛАД. НЕДЕЉКОВИЋ

ЈУНАК СА ЈЕДРЕНА

Својим рђавим поступањем са ментима олобљени крајева учинили су Бугари то да су их мештани веома омрзли. Што год су Бугари узимали од мештана плаћали су готовим речима и „распискама“, узимати су све што им је требало: југе, прасе, пиле јаја, вино једном речју све. У дућан су улазили и не питајући шта кошта, узимали све шта им је требало; чак смо код неких официра бугарских видели сервис за ручавање и фине сребрне ножеве и виљушке, а то је све плаћено расписком. Оваким својим поступцима Бугари су учинили то, да су мештани крили све што се могло узети, дућане су затварали кад бугарске трупе долазе, а ако су ту одређене на стално становање, дућани се нису ни отварали, већ је газда стојао на вратима, и од купца узимао паре, а сам улазио у дућан и износио шта је купац желео. Међутим, чим виде српског војника, они га врло радо примају, износе му све што жели, јер су врло добро знали, да српска војска плаћа све готовим новцем.

Па зар је како чудо, што су мештани и непозвано и неплаћено шпијунирали за рачун Турака? Слали су им извештаје помоћу флаше: напишу писмо па у флашу стрпају, запуше па низ Арду пуште. Једном су приликом напунили буре са лебом, затворили га и пустили низ Арду; али је по нас била најгора ствар та, што су нам одавали наше положаје, те смо услед тога трпели грдно артиљерску ватру.

За време првог периода рата Турци су нас са свим раскошно обасипали својим артиљерским зрнима. Ма да су силну муницију просули, ипак је њихово дејство било слабо или бар тако, да нама артиљерцима није задавало велике бриге. За време примирја када је сваки веровао да ће ускоро бити мир закључен, није се ни обраћала пажња велика на мештани, пуштани су да иду где је ко хтео. У близини нашој налазио се један чифлик, у коме су становници села Еспетли држали своја стада, Чобани су стада терали где су хтели, виђали смо их час на нашим предњим пешачким положајима, час на артиљерским положајима, час код резерве, а час сасвим далеко; никоме није падало ни на памет, да то кретање може имати какво значаја, те да на то обрати пажњу, већ је сваки то по-

сматрао као неку храброст чобана, што ближе нама долазе.

Кад се већ почело тврдити да ће непријатељства поново одпочети, командант I. дивизиона Петар Лазаревић нареди, да се један топ одвуче из села Епчбои, поред саме реке Арде, са задатком, да бочно туче турске шанчеве, и постави тако, да буде потпуно сакривен не само иначе од турских погледа, већ да му се ни блесак од топа не види, а то значи за висину од 4. метра позади гребена. За командира тога топа одредио је капетана Завишића. Капетан је свој задатак извршио тако, да га не само Турци нису могли видети, већ га ни ми нисмо могли видети са наших положаја, а имао је да дејствује тек по наређењу командантовом.

По прекиду примирја, виђали смо и даље стада у близини нашој, али ни тада нисмо им обраћали пажње. Борба се водила са Турцима већ ређе него ли у првом периоду, ми је нисмо имали никако до 27. јануара, и ако су непријатељства одпочела још 21. јануара; смењивање трупа вршило се и код нас и код Турака. дању, отворено; наши се пешаци отворено шетали испред шанчева као и њихови, и све се радило као да смо још у пријатељству. 27. јануара дође наредба из дивизије, да се отвори артиљеријска ватра на турску пешадију; командант дивизиона нареди, да се одпочне паљба; замете се борба, ми пуцамо а и Турци се нису дали дуго молити, већ и они нас почеше гађати. Али шта је ово?! Њихова зрна падају готово у наше батерије, ватра беше веома прецизна, и у колико је била жешћа, у толико је била прецизнија. Ово нас је мало изненадило, али смо мислили, да су то случајни метци. После овога дана нисмо више ни мислили на то, а како нисмо опет дуго имали борбе, то смо сасвим и заборавили на ову ствар.

5. фебруара с. г. Турци се су почели појављивати у гомилама од Бекчи-тене-а, а њихови војници су са свим дрско излазили испред ровова, да нас је то већ почело једити. Командант дивизиона опет нареди, да се отвори ватра на пешадију. Паљба отпоче, борба се опет заматла, а Турци нам одговараху, али овај пут још бењом, још прецизнијом ватром. Ово нас је већ забринуло; видели смо да они метци проиђу пут, нису били случајни, већ добро срачунати, одмерени. Ми смо се у чуду питали од куда та нагла промена, али решења ни од куда. Но ипак једнога дана решење је дошло. Одмах по првом марту Турци отворе артиљеријску ватру на наш топ у Епчели, који не само да нису видели, већ он никако није ни дејствовао. Мене је ово јако изненадило, те обратим пажњу на ту страну. Узем дурбин и почнем посматрати дејство турских зрна, кад на једаред, у близини самог топа приметим једно стадо, како се отегло и по свом правцу кретања управљено на наш топ. Одмах ми је било све јасно. Доставим ту ствар команданту дивизиона и команданту IV прекобројног пука и они увидеше да су нас чобани стадом својим издали. Тада се сетимо да су тако исто и за време примирја па и доцније довлачили своја стада близу нас, те тиме откривали наше положаје.

Командант IV пука Рада Аранђеловић пошаље патролу да ове чобане похвата и дотера к нама, а стада да се отерају у чифлик и остави један чобанин, да овце чува под стражом, а о овом случају извести дивизију. Патрола похвати чобане, спроведе их нама, а затим у штаб дивизије. Доцније смо дознали, да су њих четворица повешани у Мустафапаши по заповести генерала Степановића.

Питање је било: шта да се ради? Факт је постојао да смо издани, јер се само тиме да објаснити она прецизност турске артиљеријске ватре. Размишљало се о томе и као резултат тога била је сретна идеја на коју је дошао пуковник Пера Лазаревић: треба продужити рад чобана, али тако да се стада управе на оне положаје, где нема наших трупа, те да се на тај начин обману Турци и њихова ватра одвуче на оно место, где нама веће ништа шкодити. Требало је наћи некога, ко ће тај задатак потпуно извршити тако, да Турци обману не примете, а стада да буду управљена на тачно одређено место. Ствар би била лака да је изврши један сељак — војник, јер ништа

лакше за њега но терати стада, али други део задатка није био лак, најмања погрешка могла је учинити, да Турци обману виде, или да се стада управе баш на оно место где су наше трупе, те би се тада лепа услуга учинила Турцима.

Тада се јавио резервни артиљериски поручник Владислав Недељковић, да он тај задатак изврши. Понуда му је примљена, те се одмах побринуо, да набави кабаницу, шубару и чалму, како би се што боље маскирао, како га Турци не би познали. Стражи је наређено, да чобане и стадо задрже у чифлику док поручник не дође, као и да се повинују његовим наредбама. Сутра дан раном зором поручник се опремио: обукао кабаницу, метуо шубару на главу, обвио чалму и тојагу узео у руку. — као што се на слици види — па се упутио пешке у чифлик 4 км. далеко. Чим је тамо стигао, одмах је наредио чобанима, да истерају овце са јагањцима — око 200 на броју — и да са њиме пође само један чобанин, који ће му помагати да овце тера тамо где му он нареди.

Терен је био раван, мочаран, читаве се баруштине разиле, потоци на све стране; на по неким местима каљаште је било тако мекано, да су ноге упадале у блато до чланака и с тешком се муком извлачиле, а стадо гладно и жедно раптркало се на све стране пасући траву. Посао је био врло тежак нарочито за човека који тај посао није никад радио. Чобанину се није смео поверити циљ ове авантуре и ако је непрестано запиткивао: „Куда ћемо? Обемо ли на положај? Да ли ћете ми доводити да стадо отерам у Еспетли?“ и. т. д. Ситуација је била озбиља, јер ако Турци примете врдање, увидеће да је лаж, па како је стадо добар и видан циљ, могли су га засути топовским зрнима, и за неколико минута уништити све. Поручник није жалио труда, већ је гледао да свој задатак потпуно изврши, имајући у виду само то, да тиме испуњава само своју дужност и да се тиме одужује Краљу и Отаџбини. Са мотком у руци јурио је по оном благу, скупљао овце, носио мале јагањце, који су се тек пре два дана ојагњили и од умора посустали. Ми смо га посматрали дурбином са нашег положаја, те смо га, и ако је био далеко од нас 2 км., једва могли разликовати од правог чобанина. То нам је дало уверења, да га Турци са још много веће даљине неће распознати, а према његовом кретању видели смо, да ће задатак добро извршити.

Стадо је добијало све правилнији облик праве линије, а правац је тачно онај, где је стадо требало бити управљено. Након тешкога рада од 6 часова, ми смо видели, како је поручник дошао до циља, задржао стадо око 20 минута па пошто се одморио, почео се враћати натраг опет у правој линији, вертикално спуштеној на лажни положај, дајући тиме Турцима на знање, да се на том месту налазе наше трупе. Тиме је поручик свој задатак испунио; трик је извршен и сад се имао чекати резултат.

И ако је овај трик учињен, ми смо наше батерије ипак преместили на други гребен, како би што мање ватру трпеле. За време општег напада, водила се очајна борба и са једне и са друге стране. Сва артиљерија и наша и турска узеле су јаког учешћа. Зрна су падала на стара места где су наше батерије биле. На једаред приметисмо, како Турци засипају онај правац, који им је поручник стадом показао. Турци су на то место избацили преко триста зрна, а наших трупа ту није било. Ми смо у томе уживали, јер смо видели, да је дошао повољан резултат тешког и напорног труда поручника Недељковића.

Југовића мајка.

Носила Црногорка са бојишта кући пет пушака. Погинуо јој муж и четири сина у боју код Дечића. Она их је све изнашла мртве и купила њихове пушке, па носи дома. Сусрете је друга Црногорка и примети јој, зашто носи пушке, када су јој сви погинули; а она одговори: Муч не лудуј, требају пушке, ако не данас, а оно до петнаест година, док ми унуци не порасту!“

Граду Елбасану

— На растанку с колевком старе српске културе. —

Вековима жудесмо за чудном, за освешеном земљом твојом, за оном грудвом где су се некада подизали бели дворови човекољубива Кнеза, над чијим су се трошним остацима, за тим, узвисили хладни зидови скровитог манастира. Столећима смо желели да дишемо твојим дахом стари граде, у коме се најпре записала реч српска, а у коме је дуго потом затирано име наше. Елбасане, скровити граде, први источничке вишег, духовног живота нашег.

И једном освану тај дан: нада тобом се склопише милостиво руке самога Господа, твоја се врата раскрилише а тобом се пронесе застава српских јунака; зајечаше трубе српских ратника; заталаса се у чудној дрхтавици ваздух на тобом а над ковчегом Светога Владимира плануше давно утрнула кандила.

Мало, ах мало дана.. Дође нам глас да се ипак мо-
рамо с тобом раставити. Кажу да би ти био и сувише срећан у загрљају и на грудима нашим, и да би ти завидели други градови наши, по којима ће и даље без суда судити крвожедни Арнаути. За то треба ти и даље да мреш. Зато треба опет да се растанемо — бели граде на ш!

Још мало — па ће и то бити. А Србија је данас према теби као мајка која зна да ће одавно невиђенога првенца свога опет изгубити. Страшни ли су ужасни ли су осећаји материни при томе сазнању!

Ми ћемо се растати, али хоћемо ли се заборавити? Нећемо, и нешто више од тога: не можемо!

Знај и веруј, колевко најстарије писмености и науке наше, да никада више неће зарастати оне стазе које од нас, од Србије оснажене и проширене, воде к теби. Најосмо

Елбасан: ГЛАВНА УЛИЦА.

те после толико векова, познасмо се после толиких промена у души и на лику твоме и нашем. Није било пута који је к теби водио, не беше га другог до само онога који нам је казивала душа наша. А ми смо те опет нашли. Сада смо крвљу обележили стазе и богазе, куда се пролази и којима се к теби долази. Доћи ћемо ти опет — тако нам Бог помогао! И онда се нећемо више растајати..

Губимо те из средине своје — постајеш властитост крволочнога Арнаутина. Тако је било у души српске мајке када је Лазарева Оливера полазила Бајазату и Ђурђева Мара Мурату. Али векови прођоше — и правда би освешана.

Кратковремени је сада овај растанак наш. Стегни срце и буди јунак на невољи. Знај да тек од сада постајеш наш, у скромности својој поносни граде, у тужној судбини својој радости наша!

Још једном ходи на груди српских ратника... Збогом!

Приштина на Косову Пољу

Уз слике: Српска војска пред Приштином и Српска војска пред Муратовим Тулбетом --

Стара Немањинска престоница Приштина, прва је од великих и историских знаменитих места ослобођења. За неколико дана од преласка границе, српска војска је загосподарила целим Косовом, са кога смо донели неколико лепих слика, а данас доносимо још две, које представљају српску коњицу пред Приштином и пред Муратовим Тулбетом.

Жалост је видети садашњу Приштину, негдашњу престоницу Краља Милутина Немањина. — Све је то оропуло, пропало, осиротело, прави тип турске паланке. Ништа од старих споменика, црква, Милутинових дворова нема сад. Зна се само место, на коме је још не тако давно стојала кула (до скоро „сахат-кула“), једини остатак Милутинова двора. Сад и куће и улице, и чаршија, све у опште казује, да се човек налази у земљи, у којој су вековима дивљи Арнаути господарили. Данас има у Приштини око 4000 кућа, са око 25.000 становника од којих су само $\frac{1}{5}$ Срба, а $\frac{4}{5}$ муслиманских Арнаута, и око 1000 душа Цигана (православних и муслимана). Број српских домова нагло је опадао не само у косовским селима, већ и у Приштини, од несношљивог зулума арнаутског.

У Приштини има српска основна и грађанска школа и једна црква, до које је зграда, у којој митрополит призренски одседа, кад долази у Приштину. У Приштини је од 1888. г. и српски консулат. Првог консула Србије на Косову, Луку Маринковића, убили су Арнаути у Приштини.

Приштина је на самом Косову Пољу, тужном срп-

ском разбојишту, а пола сата од ње је гроб (текија) цар Муратов и гробови косовских мученика.

Околина Приштине пуна је старих српских споменика, наравно већином у рушевинама. Нису далеко црква Грачаница, манастир Девич, рушевине цркве Самодрезе, рушевине брвеничке цркве (задужбине Лазара и Стефана Мусића, сестрића кнез Лазаревих), у Горњем Лабу, бања Милоша Обилића („Сала-Бања“ или „Кип Бања“) код лужанског моста на Лабу, докле су допрле предстраже осветничке српске војске 1877. год. на Косову. У недалекој планини Чичавици има у рушевинама 77 српских манастира, а пуно је старих српских задужбина и на Косову Пољу, у Голаку и качаничким планинама. Све су то сад гробови, гробље некадашње српске царевине, али ипак — гробље из којег је ево — васкрснула Српска Слобода.

Македонске народне песме

Ветеро вејет
Страшно беснејет
Шумије Вардар
Гордо се лејет

О, тамо доле
На сред на Балкан
Тамо се бијат
Млади јунаци

Млади јунаци
Све Македонци
Млада Српчиња
Све нежењена.

Бојак ни бијет
Песма ни пејет
На својта мајка
Македонија.

Македонките
Венце ги плетат
Од својто срце
От горско цвеће.

Наши на Косову

Српски коњаници пред Муратовим тулбетом

На слици овој налази се пред Муратовим тулбетом неколико коњичких официра који су први поболи на славном Косову пољу српски стег на овом и за нас светоме месту, које обележава место погибије не само цара Мурата но и цара Лазара, и српске господе редом. У средини групе изнад два мала Турчета је капетан Ђорђе С. Исаковић, до њега је капетан Гојко Јовановић, а до Турака чувара гроба Муратова је потпоручник Борисав Јеринић. Први с десна на лево је потпоручник Миливоје Стојковић, до њега један војник па потпоручник Коста Настасијевић.

Наши на Косову

Српска коњица пред Приштином.

СА БОЈ

Војници на п

Пешадијски поручник Миланели у 16. броју, погинуо у селу Глобочнице, у Љуми, повратку из Љуме војници свога храброг командира, племенитом срцу ненадмашној пошту своје славно палог гробу

Српска војска п

WWW.UNILIB.RS
ПОЉА

Из нове Србије

свога командира.

Дулановић, чију смо слику до-
о командир чете у 19. пуку код
храњен је пред Призреном. У
гове чете задржали се на гробу
саучешћем својственим ретко
српског јунака одају последњу
мандиру, припаљујући му не
итаницу.

Битоља

осно улази у Битољ.

Народно весеље поводом ослобођења у Галичнику.

Галичник је диван српски крај са идеално красним и честитим наро-
дом, који је пет векова одолевао успешно и навали Турака и цркве-
ном притиску Грка и Бугара и веран остао од Косова својој српској
народности. Глас, да се српска војска у своме победоносном проди-
рању приближује стародревном српском Галичнику изазвао је најмилије
и најрадосније осећаје код врлих Галичничана, па је све живо и мушко
и женско, у свечаном руву пошло у сусрет својим ослободиоцима,
како се и на слици лепо види.

На Марковом Граду

Бурђевски уранак прилиског гарнизона.

Наши јунаци

— Са Куманова и Перистера. —

Ђурђевски Уранак на Марковом Граду.

Трећи батаљон 16. пешадијског пука Цара Николе II на првом Ђурђевском Уранку на Марковом Граду у Прилипу 1913.

Чувајући старе народне обичаје, који се све то више гаје у редовима наше храбре војске, прилипска посада, која се састоји из 3. батаљона 16. пука на Ђурђев дан ове године учинила је Ђурђевски Уранак на Марков Град више Прилипа и ту на врху Маркове стене учињен је овај снимак за наш лист. На слици су: командант батаљона мајор Коста Вујичић, до њега десно поручник Радован II. Радованић, па резервни поручник Милан Несторовић, економ; више Радована је резервни поручник, ађутант Димитрије Николић, учитељ и до њега потпоручник Владимир Мицић. Лево од мајора Косте је капетан Љуба Аранђелковић, па капетан Раденко Куштримовић и потпоручник Драгутин Стојановић, са свима својим подофицирима и војницима, који су за своје увесељење пронашли све могуће инструменте од војничких труба, фруле и двојница до виолине, хармунике, кларинета и гајди.

Од Ваљева до Јадрана

— Са дринском дивизијом другог позива — (4)

Обалом Дрима, по мало уређеном путу али препуном камењара, да се врат скрха, око 10 часова стигли смо на подводну долину. Ту смо наишли на почет насип за јадранску железницу, којој није било суђено, да се сврши под турским господством. Сви смо се осећали као препорођени, јер смо мислили, да ће у брзо бити крај нашим напорима у албанским гудурама. Објашњавали смо војницима, а они то даље препричавали, шта му значи тај насип. Били смо радосни и због тога што ћемо се, кад стигнемо у Сан Ђовани, где је топло, купати у Српском Јадранском Мору. Један ми сељак из Мионице рече: Е лако је вама говорити о купању, али ако је морска вода збиља слана како ви причате, онда она може да буде опасна по ране, које смо на телу начинили, чешући се. Бар да имамо шта да једемо па да добијемо нову крв. Још занети лепом долином и краком јадранске железнице нисмо ни чули команду: трчећим кораком! Одред је добио извешће, да ће нас Арнаути и турска регуларна војска из Скадра, напасти на Мијету. У том се већ чуше пушке наших предходничких стража. Није било више

умора, Јурили смо преко поља, претурали се по баруштинама разливене реке и једва извлачећи ноге из блатна ипак, за тили час били смо под брдом. Арнаути су нас приметили и одмах напустили подножје брда. Први батаљон имао је леву страну са једном четом а остале су биле у нападу на средину брда и веза са трећим батаљоном који је нападао десну страну. Прасак пушака прекидоше узвици: Ево наших брђана! И збиља величанствен је био призор. Послуга јури поред коња једва гледајући од зноја, који им цуриу очи и дакћући од умора. За непун сат, била је већ на брду Мијетском, одакле смо ми непријатеља отерали у долину Храбри поручник, сад капетан Синђелић, чију слику овде доносимо, овде је показао тек почетак онога, шта он вреди.

Неустрашимо као да ранжира кадрил, издавао је он заповести стојећи на једном камену, као мета непријатељу.

То је био величанствен призор који опет није био у вољи многим. Зар он да се истиче? А зашто? Ако је и артиљеријски ипак би могао да се закљони, помисли један капетан и јогунасто крену у десно, да освоји своје војнике и себи стече славу.

Док су пуковник Плазина и мајор Митровић на левом крилу и средини издавали заповести и надгледали извршење истих: на десном крилу, капетан Перовић, чекао је згодан тренутак, да погони Турке и Арнауће низ вратоломну стрмен Мијетских висова. Док је он то чекао, Турци су већ били 1—2 километра далеко прекркали поље и закљонили се за један брег, који је пред местом Мијетом испред реке, био као суво дрво у планини. Дуго очекивани тренутак дошао је. Четврта чета првог батаљона V пука под командом капетана Станисављевића, избивши кроз сред мијетских висова, с леве стране, загрозила је Турцима с десног бока. У тренутку, када су се наши непријатељи видели пред опасношћу, да буду окољени, одмах су киднули у леву страну и почели после неколико стотина корака да скачу у Дрим, и на тај начин спасу своје кукавичке животе. Чим се приметило бегство Турко-Арнаута иза брега, одмах је следовала наредба капетана Перовића: На јуриш. Диван је призор био, видети оне наше измучене војнике дринске дивизије II позива, како весело јуре низ каменито стење, десне стране Мијета. Сви су, као што су после причали, били срећни што ће сад по долини потерати душмане рода свога и видети да ли ће сад бити јунаци у долини они из планине или наши из плодне равнице. Синови дивљине — Арнаути, бегали су преко поља, наши пак петопуковци трећег батаљона, скотрљавши се низ стрмени Мијетских висова,

гурнули су за њима. Али, ко пре Ђевојци, оном и Ђевојка, тако и Турко-Арнаути, беху ближе Дриму и — када наши дођоше на обалу Дрима, они већ беху с друге стране. Које хучни Дрим, прве, које наши куршуми оне заостале бегунце, послали су Алаху на исповест око педесет арамија. Ипак то није сметало неким треће батаљонцима, да нам сутра дан причају, како су жгалију тукли тако, да се Дрим излио из корита и преплавио поље; јер од лешева није могао да иде својим током! Иронично смејање с наше стране, није им причинило толико јада, да их озлоједи, да не иду даље, већ су нашем батаљону правили друштво — шетајући, као да у сватове идемо, све до — мал те не — њихове гробнице, до под бедеме града Љеша.

Док су трећи батаљон и четврта чета првог батаљона гонили непријатеља, остале три чете нашег првог батаљона остале су на Мијетском вису, у очекивању заповести, да се кренемо напред.

Штаб првог батаљона зановио је у једној штали, а ја са доктором Стефановићем и неколико болничара по највећем пљуску око 6. часова у вече кренем ка једној арнаутској кући на преноћиште. Коњ докторов једва је вадио ноге из блата, а о мени и болничарима и да не говорим. Ми смо газећи по блату до преко колена, што но кажу, једва извукли ноге из блата и стигли после глибања преко 500 метара ка дому Арнаутиновом. С нама је пошао и пуковски свештеник, прави сеоски попа — поп Васа из ваљевских Ђелија. Али он је увидео да ће бити згодније, да нас остави да глибамо по блату. Окренуо је свога белца и мамузнувши га у ребра, са коњичким карабином о рамену, по трагу трећег батаљона, одјурно у мрак, да се омрси. Поп Васа се и преварио и није. Док је на три чете првог батаљона раздељено 5 овнова, које су они у сласт без хлеба појели, он је био већ са трећим батаљоном и боговски кркао — чак и погаче. Ми смо са доктором Стефановићем, добили у тој арнаутској кући: пилав са куваним пилетом, врућу проју, печено пиле и повише шљивовице. Тада су нам причали болничари, како је поп Васа за сво време борбе јурио на своје белцу, с ове стране брда Мијетских где непријатељски куршуми не допиру и „неустрашимо“ храбрио војнике. Морали смо се смејати томе неустрашимом попу, замишљајући га, како јури на коњу са карабином о рамену, знајућу да он сам вели да је свештенику забрањено убијати, као и то да је он био тог мишљења, да никад не би учинио употребу од овог карабина. Смејали смо се, јер смо представљали тренутак како Арнаути опкољавају попу Васу и отимају му карабин, а њега пошто не сме да пуца, пуштају да доцније плати држави проводњу с карабином — зато што га је упропастио, само 85 динара. Хвала Богу није дошло до таквог тренутка и наш храбри поп Васа, здраво и весело је после осам месеци поново дошао у Приштину са карабином о рамену — а на плећима дурашног му белца.

То расположење, које је унело међу нас причање о попу Васи и његовим подвизима, поред умора од пута, а и борбе прошлог дана, учинило је, да смо попивши по три кафе, спавали на патосу, застртом поњавом, пошто није било кревета, као заклани. У 5 часова из јутра пробудили смо се чили и ведри. Попили кафе и истресли један бардак ракије и пошто је доктор дао љубазним нам домаћинима један наполеон, кренули смо се ка биваку нашег батаљона, с којим смо се кренули у 6 часова, надајући се, да ћемо по чувењу још истог дана видети Српско Море.

Снега нема, али пакосна киша, ма да је време било топло, поквасила нас је као мишеве, до голе душе.

Пред нама су били гониоци побеђеног непријатеља, и ми их ускоро, око 7 часова стигосмо. Да смо ишли десно уз Дрим можда би се сви подавили у блату и пиштољини, али смо се ми опет успентрали уз камењар и тако се једнако верали по гудурама до подне. Тада смо дошли на реку Ђадру и ухвативши се по петнајест

за руке, газили смо по валовитој Ђадри, надошлој од киша, већи до груди — они мањи, до гуше. Ипак смо били срећни, те се ни један није удавио, но смо прошавши поред манастира Калмети, дошли на дивну висораван у Трошане. Ту смо зановили у трима правоугаоним ливадама. Ми, који пилавом нисмо покварили стомак и први батаљон, који је јео овновину без леба, по комадић, као да га је лекар рецептом преписао, написмо се воде и заспасмо, као јагњад. Трећи пак батаљон у Мијету — селу, пошто су Турко-Арнаути војници и газде од дућана побегли из села, наишавши на обезглављене дућане, навалили су, да се што пре напазарују, док газде нису стигле на брзу руку награвали на празан стомак: урмама, шећером, сувим грождем, ратлуком, па боме и коњаком, те су на Трошанима муку мучили, повраћајући целу боговетну ноћ. Поп Васа се ту ноћ сит напушио финих турских цигарета, пазарених прошлог дана у селу Мијету. Зли језици говоре, да је дуван и остала захира плаћена све у готовим — речима. Новембра петог око три часа по поноћи, пробудио нас је пљусак из ведре неба, јер када смо четвртога зановили у трошанским ливадама, небо је било пуно звезда.

(Наставиће се)

КОСОВСКИ ОСВЕТНИЦИ

† ИЛИЈА Б. ТРИВУНАЦ
Артиљериски капетан II класе

Као водник прве батерије брдског артиљериског пука, пун младичког жара и љубави према неослободеној браћи својој, похитао је одушевљен у свети ослободилачки рат. Учествовао је у многим биткама и борбама, одликујући се свуда а нарочито у борбама код Светог Илије, Прилипа, на Козјаку и Битољу на вису Облакову. Услед великих мразева, непроспаваних ноћи и пуно других незгода, невоља и ратних тешкоћа наукао је на свој нежни организам две тешке и опаке болке катар и реуму; тако да се је у Дебру по свршеној борби с болом у души морао растати од својих драгих топова и милих другова ратника и вратити се кући својој, да одмори своје изнурено тело и потражи лека болести својој, којој најзад услед запаљења мозга ипак мораде подлећи у најлепшем добу у 29 години свога млађаног живота. На други дан Ускрса 15. априла испусти своју племениту душу у своје дому у Алексинцу.

По својим најбољим силама послужио је Отаџбини и у миру и на бојном пољу и заслужио је, да му се име помиње поред осталих јунака, који у овоме рату положише своје животе за остварење Косовске Идеје.
Слава му!

Наши јунаци

АРТИЉЕРИСКИ КАПЕТАН
АЛЕКСАНДАР СИНЂЕЛИЋ
ЈУНАК СА СКАДРА

У првој борби, што ју је наша војска водила са опседнутим Турцима у Скадру у почетку децембра 1912 видно се истакао и особито одликовао онда поручник, а сада капетан Синђелић, који је са својом брдском батеријом највише допринео да се борба на Дајчу сврши нашом потпуном победом и поразем јачег непријатеља. И доцније у борбама под Скадром Синђелић се одлично показао и за то је одликован златном медаљом за храброст и награђен капетанским чином.

Дочек ослободилаца на Косову.

— Нек сте срећни када сте нам дошли! —

У своме продирању од Новог Пазара за Митровицу десна колона Ибарске војске, под командом ђенералштабног пуковника Миливоја Ј. Николајевића, стиже до села Јошевица, где је имала да пређе један већи поток. Вече се већ спуштало и командант изабра с оне страна потока бивак, а сам се задржа код брвна, да нико од војника не би газио реку да не оквасе ноге но да сви пређу под његовим надзором по брвну. Како се пређе брвно, мало ниже, била је једна већа кућа, по свему се види добра домаћина. Са балкона куће посматрала је жена прелазак војске, а домаћин са још двојицом сељака стојао је пред кућом, око које је висио силан дувач у листу.

Један од војника приђе домаћину и замоли га да му прода мало дувача. Домаћин га задржа дохвати нож и одсече виску од неколико метара, па је да војнику, да је подели с друговима.

Док су они што су први прешли делили и поделили тобијени дувач ваишоше и други, па мислећи, да им је дозвољено пришоше кући и почеше сећи дувач.

— Назад! Зар вам је мало што вам је човек поконио онолики дувач но још узимате сами! подвикну строгим гласом пуковник Николајевић када је приметив намеру војника.

Жена је још била на балкону, али када чу енергичну наредбу расеђена команданта истрча пред кућу носећи пуне руке дувача.

— Немој, господине, славе ти, да грдиш ове твоје јунаке. Зар они дају живот за нас, а ми да не дамо ово мало дувача за њих. Нека носе колико хоће од мене им Богом просто било. Ево, браћо, па носите колико који може. Одавно ми вас жељно очекујемо и срећни смо да вас нашом сиротињом можемо услужити. Нека сте срећни када сте нам дошли, рече жена предајући војницима нову виску дувача од преко 50 метара дугу.

У очима старог ратника пуковника засија се суза радосница, што му је Бог дао живота и здравља ди овакав дочек доживи на Косову.

Наши јунаци

ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК
МИЛИВОЈЕ СТОЈАНОВИЋ
ВОДНИК У 7. ПЕШАДИЈСКОМ ПУКУ
ЈУНАК СА ВИТОЉА.

У овом рату имали смо пуно дивних примера личне храбрости и невероватног пожртвовања, које је ишло до самоодрицања један од највећих, извесно највећи успех наше дичне пешадије био је прелазак преко девет мостова код Новака на Битољу. Херој тога епохалног подвига ненадмашне наше пешадије јесте наредник Миливоје, кога са великим задовољством и ликом овде приказујемо као једног од највећих хероја овог славног рата.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Наши државници

БИВ. МИНИСТАР ПРЕДСЕДНИК
ЉУБА СТОЈАНОВИЋ

Из велике љубави према војсци и према браћи, коју је ваљало ослобађати по цену многих и великих жртава академик Љуба Стојановић пошао је са Ибарском војском на бојно поље и са њом је прошао све крајеве кроз које је она на врховима својих бајонета пронела од Косова жељену Слободу.

Међ рањеном српском браћом

— Сlike из спомена једног словеначког лекара. —

Наш Перо...

Наш Перо... тако смо га сви звали. Донели су га с другим рањеницама из битке код Маркова Прилипа. Шрапнел му је здружио десно колено, рана му се гнојила. Како се гнојење није шприло надали смо се, да ћемо му ногу сачувати.

Друге недеље га је обишао његов отац доносећи му понуде и поздраве мајке и сестара. Син је морао оцу, који је сатима седео на његовој постељи, причати најопширније о својим ратним доживљајима. Када је син довршио упитаће га отац тајанствено:

— Море, Перо, јеси ли и ти баш видео Краљевића Марка када се у најкритичнијем тренутку ставио на чело српске војске и повео је у победу?

— Не, драги оче, ја га нисам видео, али је он сигурно био тамо. Многа моји другови су га видели и када смо пошли на јуриш дуж целог нашег ланца захорило се: „Напред Браћо! Напред! Пред нама је Краљевићу Марко! Победа је наша!“ За тренут смо застали да га видимо, али пред мојом четом је био тако густ дим од распрскавајућих турских шрапнела, да се на неколико корака није ништа могло видети. А Марко је сигурно био пред нама. Сви смо осећали да нас он води. Е, оче, да ти било стати на слушати оно наше страховито, громогласно „Ура!... Ура!...“ и ти би се уплашио... било је страшно, а ми све напред, на напред... —

— А бога ти, сине, како је изгледао Краљевић Марко?

— Баш онаки како га песма пева:

„Коњ му није, коњи каквино су,
„Веће шарен, како и говече;
„Нит' је јунак, кô што су јунаци:
„На њему је ђурак од курјака,
„На глави му капа од курјака,
„Нешто му се у зубима прии
„Као јагње од пола године;
„Како стиже он заметну кавгу
„И прогони стражње мимо прве“.

И отац и син блудећим погледом су гледали у даљину, уверени да је Краљевић Марко на Прилипу водио српску војску.

— Па сине, шта веле доктори за твоју ногу? Хоће ли ти остати? Готово заборавих на то главно, почеће отац разговор после дуже паузе.

— Не бој се оче за ногу, доктори ми обећавају да ће ми остати. Боље ми причај, да ли је и код вас тако јако киша падала као на Прилипу?

— Падала из неба и земље, све је било под водом.

— Шта ће бити с нашим њивама? Све ће пропасти...

Перо се растужио, ућутао и више није говорио с оцем ни о својој тешко повређеној ноzi. Био је уверен, да ће му нога остати. А било је другаче...

Једнога дана смо га положили на сто, да га на ново превијем. При подизању сломијена му је и као нож оштра кост пререзала главну жилу. Изгубио је много крви. С тешком муком сам му обуставио крволиштење. Био је блед као стена.

— Перо, ногу мораш изгубити, одлучи се, брзо, брзо, брзо...

— Жалосно је погледао и десно и лево и ћутао.

— Перо, брзо, брзо се одлучуј!

— Па ја сам оцу обећао да нећу изгубити ногу, да му могу на пољу помоћи све као и пре...

Сиромах, тако је силно љубио своју земљу, да је увек мислио на њу.

И одлучио је и одобрио да извршимо жалосну али преко потребну ампултацију.

Прва три четири дана мучили су га болови и ватра. По том му је окренуло опет ва боље и наш Перо постао је опет онај наш стари. Смејао се и разговарао са својим суседима, како ће опет радити своју земљу. Био је опет онај ранији сељак, који нада све љуби своју земљу.

Било је једном доцкан у вече превијао сам рањенике у соби до Перине. Већ сам довршавао посао када ме трже глас из собе Перине. У болници, у тој кући жалости и мука, где је владала гробна тишина, или су се само чули крици и уздаси, чух ненадано — песму. Један је певао, а још двојица су му помагали. И ја и помоћно особље потрчасмо тамо одакле су допирали звуци песме, у Перину собу. Био је осми дан како му је одсечена десна нога. Угледасмо Перу како седи у постељи весела лика и зажарених очију, те кликује својим тужним гласом, два лакше рањена му друга села на његову постељу на му помажу.

— Здраво Перо! Шта значи та твоја раздраганост?

А он остаје дужан одговора и непрекидајући зажарених очију продужује да пева о Краљевићу Марку. Сав је занет, а други рањеници га слушају са необичном пажњом. Чини нам се, да чак тишије и дишу само да боље чују. А Перо седи и пева: о мукама и страхотама, које је у ропству претрпео српски народ, о јуначким српским матерама, које нису нарицале за палим синовима и о нади на бољу будућност српског народа.

И сви ми га с пажњом слушамо. Када је довршио песму владала је гробна тишина у соби. На лицима рањеника јасно су се оцртавале наде о лепшем сунцу, које ће обасјати српске земље.

— Перо, је ли ти добро? —

— Добро, господине, хвала Богу и теби! Али с једном ногом нећу моћи, кукавац сињи у будући рат и за то ме душа боли...

Косовски осветници

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

Бранимир Ђорђевић,

ВОДНИК XI ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА

У крвавој борби на Брдици, која нам је прогутала небројене драге оцене жртве, славном смрћу пао је и потпоручник Бранимир. Као водник у Карађорђевог пуку на челу храбрих својих Шумадинаца Бранимир се истицао у свима борбама што их је његов пук водио док је преко Косова избио на Јадранско море, где му је било суђено да славном смрћу падне, да би му име вечно живело у српском народу.

Слава нека је славно палом!

Наше војсковође

ИНЖИЊЕРСКИ ПУКОВНИК **Свет. Исаковић**

— Први командант Вардарске дивизије у Скопљу. —

У тишини и без реклама, савестан и обилат радник, дугогодишњи професор наше Војне Академије; командант у инжињерији и пешадији, пуковника Свет. Исаковића овако оцењује један страни војни аташе ђенерал D. у „Journal-у“ (1902) године: „по природи скроман и повучен, али до највећег степена енергичан и радан; стручно и опште високо образован и спреман; симпатичан и готов на сваку жртву за своју Отаџбину, официр пуночестан и исправан“

— „у првоме рату рањен два пута и одликован чином потпоручника и сребрном медаљом за храброст; у другом одликован златном медаљом за храброст; у трећем рату као командир пионерске чете награђен таковским крстом, а сад, у четвртном рату био је командант инжињерије, и началник саобраћајног Одељења I Армије“.

Г. Исаковић важи међу вишим официрима као спреман организатор и самосталан радник.

За време ратних операција, враћен је у дејство из пензије, а по свршетку операција, постављен је за првог команданта нове Вардарске Дивизијске Области.

За време док је у пензији био, сматрајући, да је

штампа најјаче сретство за одржање здравог организма једнога народа, па следствено и војске, имао је као власник и уредник свој лист: „Српска Војска“, у коме је, поред многих корисних и научних ствари, поглавито намењених војсци, стално заступао потребу: да се у војсци развија дух и срце војника као човека; да се војник васпитава не дресуром но примером; да је карактер и душа војника и официра, важнија од мртвог оружја, и да оружју даје живота само добро васпитана душа и срце војника.

Успеси наши у овом рату сигурно задовољавају Исаковића кад је видео: спојене душе и срца, кад се у смрт иде.

Ми се само можемо радовати што је нова Вардарска Дивизија дата пуковнику Исаковићу, јер смо уверени, да ће и у том новом својству засновати идеју јединства, љубави и слоге, која је великим и обилним радом његовим, тако снажно развила се у редовима наше војске.

Заједница две српске војске

— ЈЕДНА ДРАГА УСПОМЕНА СА СКАДРА —

Када су се две српске војске слиле под Скадром у једну душу и једно тело, то је био историјски момент, којег ће се учесници до гроба сећати. Тај занос, то одушевљење, те наде, само они могу описати, као и оне туге када су се растављали и кад су се са „до виђења...“ опростили. О томе ће они својим покољењима причати, у песми и бајци — као што већ данас чиве.

Преузимање команде над том удруженом војском објавио је ђенерал Петар Бојовић штампаном дневном наредбом, која је пред свом војском прочитана. Та историјска наредба гласи овако:

Наредба — Број 8.

Команданта Приморског Кора за 25. март 1913. у Барбалуши.

За све официре, подофицире и војнике обе братске војске — спојене у Приморски Кор.

Високом наредбом Његовог Величанства Краља Николе I од 21. ов. мес. службено, стављена је под моју команду сва црногорска војска око Скадра, према чему је и она ушла у састав Приморског Кора.

Удостојен те велике части, да командујем Приморским Кором овако састављеним из обају братских војска, а у овако историјски знаменитом тренутку — моја прва реч и поздрав, који упућујем официрима, подофицирима и војницима овог Кора, јесте:

Јунаци,

Ви сте досадашњом вашом храброшћу и победама осветили Косово и задивили цео свет;

С вама се дичи и поноси свеколико Српство;

На вас и на Скадар су сада управљене очи и наде целог Српства;

Скадар је последња тачка, коју још држе последњи остаци разломљене турске царевине;

Ви имате, јунаци, да учините још један и последњи снажни напор, па да уништите и последње остатке турске силе на Балкану и да овладате гордим Скадром.

Ја сам тврдо убеђен, да ћете ви и сада савесно и јуначки вршити своју дужност као и до сада и да удруженој нашој братској снази и храбрости неће моћи одолети скадарска посада, него ћемо је у име Бога победити и Скадар заузети.

Пројек таквим уверењем, ја вас позивам, јунаци: да заједнички подвикнемо из све дубине душе и срца,

Да живе наши Врховни Команданти Њихова Величанства Краљеви Петар I. и Никола I.

Да живе њихови свети и јуначки домови!

Да живи целокупно Српство!

Да се ова наредба прочита пред свима војницима Приморског Кора.

Командант

Ђенерал, Пет. Бојовић.

Ђенерал, Пет. Бојовић.

Како осећа Српче са Косова

21. априла 1912. год. пошао сам из Скопља на Косово да у манастиру Грачаници видим Ђурђевски Сабор и побележим песме које се о Ђурђев - дану на Сабору певају.

У Липљане воз стиже око 10 часова пре подне а одатле се иде на колима, пешке или на коњу до Грачанице. Ја радо пешачим, али овога пуга, и преко мога обичаја понео сам више ствари но обично, а тако исто и мој сапутник г. М. Боројевић, наставник цртања у скопској гимназији, понео је велики апарат за сликање, те чим смо из воза изашли, потражисмо кола или коње, али немогасмо добити, јер нигде, ни у селу, ни у целој околини не беше ни коњчића пошто су тога дана били избори за поверенике, и сва кола и коње власт је заузела.

Не остаје нам друго већ пешке. И ако обојица добро пешачимо, тешко нам беше ствари носити.

Замолисмо неке сељаке из Гуштерице и Добротина да нам ствари понесу, али несмедоше, јер се морало проћи поред арнаутског села Коњуха. — На велику молбу нашу један сељак Стеван прими се да нам ствари понесе те кретосмо Грачаницу.

Ишли смо према Гуштерици уз реку Јањевку и тражили место где ћемо је прескочити. Газили смо блато и наводњена места а сељак никако несе да пређе реку док не пређемо село Коњух. Тек близу села Ливаћа, остависмо Коњух с леве а Гуштерицу с десне стране, пређосмо Јањевку и упутимо се право ливаћској школи, која беше још недовршена.

Ту се у једној кући, некој врсти сеоске механе, одморисмо и ручасмо а мало после кретосмо за Грачаницу која је одатле удаљена једва један час.

Кад из села изађосмо, сеоска деца, мушка и женска, чуваху оно мало стоке, што раја може да држи и радознало нас посматраху. —

Један дечак, највише да је имао 7 година, гледаше нас упитно својим наметним очима. Ја га ослових: како ти је име?

— Бранко, — беше кратак али јасан одговор.

— Идеш ли у школу? питам га даље.

— Идем у први разред — одговори он.

— А је си ли ти Србин?

— Србин сам . . . и овија су све сами Српчићи — одговори он с поносом и показа руком на осталу децу.

— Е кад сте Српчићи, и тако добри, ево, дају вам шећера, — извадим из торбе неколико комада чоколаде и поделим.

— Хвала ти! — рече Бранко . . . и наједанпут, као стидећи се обори очи, у лицу поцрвене и бојажљиво ме упита :

— Имаш ли српску пару?

— Што ће ти српска пара? упитам га.

— Па, хоћу да видим Краља српског.

— И ми хоћемо! заграјаше и друга деца.

Ја претурих све џепове и, као за инаг, ниједан српски новац неимадох код себе; а да бих и жељу ових српчади испунио, покажем им једно писмо на чијем куверту беша марка од 0 25 дин. са ликом краља Петра

Деца жељно и радосно посматраху лик Краљев, а кад писмо хтедох узети па да пожурим за сељаком и колегом, који беху доста одмакли, Бранко ме погледа некако чудновато замоли да му дам писмо да још једанпут види српског краља, и кад писмо беше у његовим рукама, поборно се прекрети, пољуби краљев лик, приташте цело писмо на своје младо српско срце, и — побеже далеко од мене а остала деца за њим.

Изненађен, викнух, да ми писмо врати, а слику нека задржи, али он трчаше све даље.

Знајући да у писму нема ништа друго сем породичних мисли, нисам гонио малог лопова, али сам се радовао његовој радости, што ће сва деца знати да он има слику српског краља.

Срећан је онај српски ратник, који је на ово Српче на Косову наишао.

Петар Ж. Илић.

Какав је српски војник

— Српска племенитост. —

Пред предају Једрена учестала су бегства гладних турских војника из Једрена, к нама. Бедно су изгледали, измучени, гладни турски војници. Наши војници су били пуни саучешћа према несрећи ових јадника и делили су им свесрдно и последњи комадић свога тајина. Једнога дана пребегла је читава гомила турских војника. Наши спроводници дали су им све, што су од јела при себи имали, али ипак није стигло за све.

Један од глади већ изнемогао турски војник једва корачајући, молећивим гласом завапи једном српском војнику:

— Екмек! Екмек!

— Немам, бре, дао би ти, али сам све другима раније раздао.

— Екмек! Аман! Екмек! Џанум!

Растужи се српски војник над јадом свога непријатеља, па жалостан што му не може помоћи застаде уз Турчина за руку и откопчавајући блузу дозволи му, да га претресе, да се и лично увери, да нема ни коре хлеба.

Гладни Турчин, заборавио на свој положај, па прими понуду и на сред улице у Мустафа Паши поче претресати српског војника, свога спроводника.

У томе наиђе један бугарски војник и не схватајући племенитост српског друга, а зачуђен куражју Турчина, приђе овоме и кундаком га тако немилосрдно удари, да је на месту пао и би га ту мртва оставио, да српски војник не скочи и не учини крај зулуду.

— О, Србине, како је велика душа у тебе! Како могу бити поносан, што сам Србин и што командујем оваковим ратницима! рече свом ађутанту наш генерал Рашић, који је са прозора свога штаба био сведок српске племенитости и бугарског немилосрђа.

Разоружање Арнауца

— Како Арнаути крију оружје —

Са купљењем оружја од Арнауца у Старој Србији ишло је свакојако. Многи су сами донели и предали, али нико није веровао њима, већ је власт наредила претрес станова. Али ту су Арнаути дали отпор. Муслиманске куће опкољене високим зидовима биле су врло zgodне да се из њих напада. Чим би се ко од четника или војника појавио кроз капију, Арнаути су из куће пуцали на њега. На тај начин изгинуло је доста наших, али су тврдоглави дивљаци за то добијали достојну награду.

Из једне куће, у коју војници уђоше да покупе оружје, изнесе неки Арнаутин мартинку и предаде је војницима, уверавајући их да више нема оружја.

Војници не верујући његовим заклетвама, уђоше унутра, и у соби нађоше жену, која се превијаше од болова.

— Шта јој је? запиташе војници пажљиво.

— У другом је стању, па се ето толико већ мучи, — не може да се породи.

Један од војника не поверова то, него подиже поњаву на којој је жена лежала, кад се, на запрепашћење његово, указаше три брзометке. Арнаутин видећи да је ухваћен, стаде преклињати да га не убију, а жена за час скочи потпуно здрава и као бесна поче арнаутски помагати. Но војници се не дадоше збунити, већ их обоје одведоше пред ратни суд.

Продавци се моле да одмах пошљу обрачун за мај.

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ.

Стара српска царска престоница Призрен.

Призрен, негдашња престоница српских царева, после Солуна највећа је варош на западној страни Балканског полуострва и варош са најдивнијим положајем на Балкану. Над Призреном се уздиже Љуботен наслоњен на окомке Шар планине. Положај Призрена управо је величанствен, на северу је Подримска Жупа окићена родним виноградима, а Бели Дрим се вијугаво провлаћи кроз лепе Дукађинске равнице. Река Бистрица Призрен дели на 2 дела, а где год се макнете кроз Призрен наилазите на поточиће, који са Шара силазе и журно јуре у корито Бистрице. Призрен се протеже око 3 км. нагибом и подножјем једног брега, на чијем је врху Душанов град, који се лепо види на нашој слици. Из оног мора од кућа подиже се 26. мунара и 3 цркве, од којих нарочито пада у очи црква св. Ђорђа, велика и врло лепа нова грађевина. Она црква имала је право (а то је велика реткост у Турској) да има своја звона и да сме њима звонити. Призренци су врло побожни људи. Они су великим жртвама подигли ову красну цркву, па су јој уз то поклонили толики капитал, да она има свој богати фонд, који је био од велике важности не само за просветне но и за привредне интересе Српства у оном крају. Тај фонд је помагао Србе сељаке кредитом и вршио улогу банке. У Призрену је српска православна богословија, коју је 1878. основао о своме трошку велики народни добротвор Сима Андрејевић Игуманов. Игуманов је оставио све своје велико имање у Београду за издржавање ове школе. Овде је седиште руског конзула. На призренском пазару има око 1500 шатри. Нарочиту пажњу привлаче уметнички кујунџијски радови. Кујунџилук је у Призрену достигао савршенство и најбољи је на Балкану. Нашарано призренско оружје, ствари од жице и предмети начичкани жицом израђени у Призрену на Истоку су на великом гласу. При томе су те уметничке ствари и веома јефтине.

Хан 1863. наводи да у Призрену има 11540 кућа, Гризебах је 1839. нашао 4000 кућа и 20.000 становника. Др. Милер је 1883 нашао 25 550 душа. Гопчевић 1888. нашао је 12.000 кућа и 60 000 становника, које он дели овако: 6000 Османлија, 1200 католичких Арбанаса, 3000 муслиманских Арбанаса, 11 000 Срба Хришћана, 36 000 Срба муслимана, 1500 поарбанашених Срба, 700 Цинцара и 800 Цигана.

Наша слика представља једну призренску улицу с погледом на Душанов град, а на њој се виде, пред својим штабом, коњички мајор Ђорђе Крстић са својим командирима.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

По гробовима.

Ја немам суза за оне младиће
Што су остали кланцима и пољем,
Све друг до друга као једно биће,
Ко једна жртва нараштају бољем.
Ја немам суза за оне младиће,

Што су весели пошли из свог стана,
Ко да их зове за границом коло:
Њине су груди пуне црних рана,
На које душа приула је холо
Кад су свечано пали једног дана.

Гробови данас добро су понели,
Ал из те смрти чујем шапат други.
„Са својих њива живот смо донели
И дошли догде, а даље ће други.“
Гробови данас добро су понели.

За њине борбе где су храбре груди
Стварале дела сред огња и дима;
Ја имам туге, жалости и студи
Што нисам тамо, што не падох с њима
Усред куршума где падаху људи.

Влад. Петковић — Днс.

Потпуковник Глишић.

— Главни јунак борбене трагедије на Куманову —

Кад нас је једнога септембарског дана скупио у штабу VII пешадијског пука Краља Петра I — у својој украшеној канцеларији и кад нам је саопштио, да ће се пук кренути 24. септембра на границу, — нико од официра није ни мислио да ће баш главом командант пука, Александар Глишић бити први официр пука, који ће пасти од непријатељскога зрна.

Окупљени пред узиданом пуковском спомен-плочом, на којој су златним словима урезана имена дотле погинулих јунака из VII пука, нисмо ни слутили, да ће прво ново име бити *Александар Глишић потпуковник*.

Пред вече 25. септембра, наш је батаљон после заморног марша узишао на једну висораван. Хладан поветарац са Старо србијанских планина задахну нас и оживи нас Командант Глишић лешкарио је на сицадету, простртом на травици испред тек подигнутог шатора; поглед му је био упрт у горду високу Шар планину.

У том свечаном тренутку — у сред војничког логора, одјекнуше громки звуци војне музике:

„Ој Србијо, мила мати
„Увек ћу те тако звати,
„Мила земљо, мили доме,
„На срцу је слатко твоме...“

Урнебесни усклик пет хиљада јунака седмога пука, проломи се, поздрављајући Шар планину и свога команданта Глишића, који је, по пут Наполеона пред пирамидама, могао још силније и громкије рећи:

„Војници, пет векова на вас чека наша Шар планина“

У недељу 7. октобра пук се рано ујутру скупио на молитву. Дивни и свечани звуци војне музике одјекиваху кроз јутарњу тишину и отвараху побожна срца војничка, у која се дубоко зариваху очаравајуће речи команданта Глишића, којима нам објављиваше, да је последњи час куцнуо и да је наступио историјски тренутак *освете Косова*.

„Дошао је давнооочекивани час — кликтао је као орао командант Глишић, — да сви слошки, и Срби и

Ја немам бола за хумке синова,
С којих се дижу заставе слободе,
И нов дан, и приче цинова.
И старе земље, планине и воде.
Ја немам бола за хумке синова —

Те добре деце Отаџбине драге —
Који су знали да падну за Брата,
За њега дали своје лепе снаге:
Сад мирно труну после страшног рага,
Ко добра деца Отаџбине драге.

Ја имам песму за наше јунаке,
За ране њине, за њине гробове;
И радујем се што су страсти јаке
Повеле народ да дигне робове.
Ја имам песму за наше јунаке,

Бугари, Грци и Црногорци, појемо на нашег петвековног дин душманина Турчина. Покажимо се достојни потомци наших славних предака и довршимо борбу, коју је започео дед нашег врховног заповедника Краља Петра I — славни Карађорђе. Ја вас позивам да оправдате наде, које на вас полаже наше неослобођено робље под Турцима, наша Отаџбина и наш Краљ.“

Живео! Живео! Живео! заори се поздрав седмога пука на самој граници код цркве Св. Илије.

Пук је прешао границу и маршовао је као на маневру. После два јака марша допрли смо до Куманова и Овчег поља, 9. октобра наше патроле већ ухватише додир с турским извидницама.

Освануо је 10. октобар. Најсјајнији и најсудбоноснији дан у историји Српства. Дан када је Косово осветљено и када је за навек раскинут ланац, који је пет векова окивао Српско Племо.

У десет часова пре подне пуче први топ с наше стране. Ми смо били окупљени око ватре и пили смо кафу, и не слутећи да је то почетак трагедије турскога царства и слом турскога господства.

Киша је ромињала. Официри су посматрали догледима предтежен. У почетку су се једва примећивале омање групице Турака, затим се видеше турски стрелачки низови и најзад колоне, које долажаху са Овчег Поља и Куманова. Турци као да из земље изникосе.

Око подне борба се већ разбуктала и наш је пук позват под оружје а мало затим је кренут у помоћ 18-ом пуку, који се угибаше под навалом многобројних османлијских таласа. Око једног часа турски шрапнели поздрависше и наш пук, који беше у очекивању иза центра 18. пука.

Борбени тресак заглашује. Рањеници осамнајестога пука већ се отегли у низовима и лелујаху се ка превијалишту. У три часа нас кренуше убрзаним кораком ка левом крилу. Шрапнели су с десна фијукали и завијали своју самртну песму. Почесмо трчати. Поворка рањених и избезумљених војника из малаксалог осамнајестога пука показиваше нам да је критичан тренутак наступио. Хоризонт посматрања се сузио и ми смо још само видели шта се дешава у нашој непосредној близини. Већ

дотрчасмо до једног засеока на левом крилу и на једној коси спазисмо нашег команданта Глишића међу стрелцима осамнајестога пука. Његова фигура оцртавала се према небу; у руци је држао уздигнут корбач, — то беше његова уобичајена поза. Трубач поред њега свирао је за резерву. Наш батаљон већ дотрча до подножја косе где беше Глишић.

— Ђукићу, викну командант, показујући на крајњи левокрилни вис трчи са четом и поседни онај вис. Сад ћу ја тамо послати трећи и четврти батаљон.

Ја командовах чети „на лево“ — „трком марш“ и праћен непријатељским артиљеријским плотунима, стигох под вис. Мало после дође трећи и четврти батаљон а са њиме дође и командант Глишић. Чим је дошао позвао је нас четне командире на врх виса где се орио ураган од турских граната и шрапнела, и издаде нам овакву зповест:

— Господо командири, овај вис морамо бранити до последње капи крви. Од њега зависи опстанак наше дивизије и армије.

Турци су се масама пребацивали према нашем крајњем левом крилу, које се тресло под силним рафалима турских топова.

У први сумрак, када је борбени тресак ударао у врхове, — када је букнуло пакао од ватре, сударила се два бесноталаса на нашем крајњем левокрилном вису армијског положаја и у том завршном акорду хаптичне ватре и вике избезумљених бораца, једно непријатељско зрно погодило је и храброга Глишића.

Судар се десио. Од тога судара су Турци одскочили сто-двеста корака и ту су застали. Наши потрешени војници осташе на свом положају, али неспособни да се крену и један корак даље. Као два рвача стајали су малаксали једни према другима, мерећи се запенушени и закрвављених очију.

У том страшном моменту пронесе се по положају муњевитом брзином вест, да је командант Глишић погинуо и да су сви официри на левом крилу изгинули. Наста помегња и забуна. Многи изгубише свако при-

суство духа, видећи на сред положаја мртво тело свога команданта.

Као најстарији командир из та два батаљона, кренем се дуж положаја да са остатком официра повратим дух и ред на положају. Успут сам сретао читаве групе помехниталих војника, који су бесвесно блудили по вису, не распознавајући се и не разумевајући се. Неки од њих спазивши ме — скакали су око мене надвикујући се и објашњавајући сваки на свој начин. Једни ме вуку лево да ми покажу турску коњицу која подилази селу, — други ме зову десно да ми покажу неку колону која нас заобилази. Неки ме пита шта ће са искривљеном шипком на пушци (и ако је разбацано стотине пушака по положају), други не зна шта ће да

ради са поднаредником који већ читав сат не може да издахне. Двојица опет доведоше једног турског официра и препираху се предамном ко га је од њих двојице заробио..... Сви питају, сви објашњавају и сви се надвикују.

Турци су били растројени и њихова јемоћ била сломљена. Они нас задуго нису могли нападати и цика њихових труба скупљала је растурене делове Давидовог корпуса. Ми смо се на то време уредили, зтишали и утврдили уа положају и након једнога часа одбили смо понован ноћни напад поврнутих Турака. Турци се потом утврдише на двеста корака пред нама и тако остасмо целе

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ.

Манастир Тресковац код Прилипа.

ноћи једни према другима.

Војници су већ били поспали у рововима, покривени шаторским крилима. Киша је и даље ромињала. Нас неколико официра седели смо на сред положаја. Кроз ноћ смо видели и поздравили један тужан спровод мртво тело командантово пресамињено преко коња, носио је његов уплакани сеиз са још једним официром — у сеоско гробље.

Славни дан тражио је часно искупљење.

Главни јунак борбене трагедије пао је.

Слава му!

Свет. Ђукић.

Турске позиције код Једрена

Опсадни турски топ на марошком утврђењу

Преимућство турских положаја у опсађеном Једрену није се састојало само у утврђењима — сталној фортификацији, — већ и у опсадној артиљерији, чији је домет много већи од наших топова. Отуда се и дешавало, да смо ми добијали зрна од турских топова на даљини од 12—15 км. а да смо исте оставили нетучене.

Наша слика га страни 3-ћој представља турски опсадни дугачки топ од 12. см, чије се постоље налази на шинама тако да се може покретати лево и десно за читавих 60°. Даљина до мета је 15 км. тежина зрна 18 кг.

Десно од њега налази се на дрвету мотриља командира батерије, у чијим се рукама и налазило руковање ватром. На тако огромној даљини морали су се употребљавати прецизни и добри дурбини, па да би се тачно могле оценити да ли су елементи гађања добри. Па ипак и на тој даљини Турци нису заборавили своје старо лукавство, већ су око цеви обвили трње да би само што више маскирали положај својих топова.

На подијуму десно је београдски професор Раша Деметровић резервни пешадијски капетан, а лево Драг. Маслаћ, резервни артиљеријски потпоручник, архитекта министарства грађевина.

В. Н.

Наши пријатељи

Племенита госпођа Хартвиг.

Са особитим задовољством, у знак свесрдне захвалности српског народа на доказаном пријатељству и оданости, украшавамо ове стране ликовима племените руске малосрдне сестре опште поштоване госпође Хартвиг и њеног уваженог супруга царско руског посланика на српском двору и засведоченог пријатеља српског народа и Србије. Величином своје словенске душе и племенитошћу свога руског срца уважена сестра Рускиња обвезала је својом пажњом према српском рањенику и српској деци наш народ на вечита времена. Бављење Хартвигових у Београду је привремено, они неће остати у нашој средини, али Београд, и не само Београд, и Србија, но цео српски народ помињаће та драга имена, којима толико дугујемо, с највећим признањем, захвалношћу и оданосту. Међу онима, који су највише допринели остварењу вековних идеала напавеног српског народа, међу најзаслужнијим

Николај Гонриковић — Хартвиг
царско руски посланик у Београду.

за освету Косова српски народ ће уз и испред својих највећих синова у историји свога Васкрсења забележити толико скромна, а за нас толико велика и никад не заборављена имена Хартвиг.

Српски народ, који је те хуле среће, да тако мало пријатеља у свету има, умео је увек високо да цени, искрено да поштује и свом топлином своје душе да буде захвалин свакоме ко је ма и најмање допринео његову добру. Срећи српског народа Хартвигови допринели су лађи део. То сви знамо и то никад нећемо и неможемо заборавити. Хартвигови су међу нама и за нас сејали љубав и племенитост, а плод тога биће захвалност српског народа племенитом руском брату и сестри.

Наши државници

† Д-р Милован Б. Миловановић
створац српско бугарског уговора о савезу.

Српске жртве за освојење Једрена

— Губитци тимочке дивизије првог позива. —

Сређени су подаци о губитцима, што их је наша тимочка дивизија првог позива имала при опсади и заузећу Једрена. Губитци ове дивизије износе свега 1165 људи и то: 210 погинулих, 910 рањених, 45 несталих.

Од 21. јануара, т. ј. од прекида примирја па до пада Једрена губитци ове дивизије износили су:

XIII. пешадијски пук Хајдук Вељка: погинулих 46, и то 17 од артиљеријских зрна 29 од пушчаних; рањених 190 и то: од артиљерије 72, од пушака 113, оштрим оруђем 4 и контузован један. Губитци свега 236 људи.

XIV. пешадијски пук одвојио се од састава своје дивизије после борбе на Црном Врху и није био под Једреном но је дејствовао у Старој Србији.

XV. пешадијски пук Стевана Синђелића: погинулих 33, и то 18 од топова и 15 од пушака; рањених 92 и то: 46 од артиљерије, 39 од пешадије, 7 контузованих и осталих узрока. Један је нестао. Губитци свега 125 људи.

XX. пешадијски пук: погинулих 22, и то од 8 артиљерије, 14 од пешадије; рањених 113, и то 28 од артиљерије, 46 од пешадије, и 39 контузованих и осталих узрока. Један је нестао. Губитци свега 136 људи.

Тимочки коњички пук имао је 3 рањена од артиљерије. Тимочки артиљеријски пук имао је 3 рањена, 2 од топова и један од пушке.

Тимочки пионирски полубатаљон имао је 3 рањена.

Наши под Једреном

Српски градски топ од 12. с. м. на западном сектору пред Једреном.

Бугарска опсадна артилерија код Једрена, која би пре била, са малим изузетком, за какав музеум, него ли да се бори противу турских модерних топова и утврђења, имала је још и тај лажни задатак, да штеди европски део вароши Једрена — Карагач, и ако га није могла добити, јер, за Бога: „Наша царица неће градиву без цвећа“, — као што су нам Бугари одговарали на питање, што не бомбардују варош.

Наша градска артилерија са дометом од 12 км. и зрном од 16 вгр. учинила је Бугарима неочењиве користи у освојењу Једрена, и да су је Бугари много раније тражили, опсада се не би тако дуго отегла, мир би раније био закључен, па вероватно и питање о Албанији било би сасвим друкче решено.

Наша слика представља српски градски топ у апласману, реп лафета му је укопан у земљу тако, да му је дата елевација за највећу даљину од 12 км. Када му се реп лафета налази на истој равнини са точковима, свуда је домет 8100 м, на којој даљини потпуно прецизно погађа циљ.

Правац гађања му је утврђење Мараш и варош Карагач.

Српска опсадна артилерија под Једреном

Заузеће Рујна

— Прва већа битка и први видни успех прве армије —

Прешавши преко границе „с вером у Бсга“ и у своје оружје наша војска је у своме продирању ка Куманову и Скопљу наишла на први озбиљан отпор на вису Рујну. Овај вис је представљао важну стратешку тачку, која се дала успешно и дуго бранити од много надмоћнијег противника. Борбу на Рујну отпочела је сутра дан по преласку границе. 7 октобра у 4 часа по подне предходница дринске дивизије а борба је завршена ноћном борбом, по свима правилима модерне ратне технике, и донела нам је и значајну победу и велики плен.

Рујан су бранили 3000 турских војника: низама, редифа и Арнаута башибозука. Турци су покушали да се бране али су их IV и V пешадијски пук, прво десетковали, па онда нагнали у дивље бегство.

Оба наша пука сјајно су се показали и одликовали у борби. Командант V пука сјашио је с коња и повео трупе на јуриш. Командир чете у истом пуку капетан Михаило Ванлић, син старог нашег ратника, пуковника Ванлића, остао је за све време борбе стојећи у стрљачком строју. Четврти пук је такође показао силну одважност и самопрегоревање. Али се нарочито одликовала артиљерија. Први метак из батерије капетана Антонијевића разрушио је велики шатор у турском логору.

Кад су наши извршили јуриш Турци су надрли да беже у највећем страху. Оставили су нам цео логор са: 65 великих турских шатора, 400 мањих шатора, 600 нових шињела, масу нових ранаца и пушака, 45 сандука муниције, у великим количинама шећера, кафе, ратлука и 50 пари волова са целом комором.

И сви, почињући од команданта па до редова, такмичили су се у јунаштву. Наредник петог пука Ђорђе Павловић полетео је да отме турску заставу, али је јуначки пао наишавши на гору турских бајонета. Али баш у томе тренутку притрчао је са стране каплар четвртог пука Спасоје Баћковић. Кундаком је разбио главу турском заставнику, отео заставу и под кишом куршума вратио се међу своје другове који су га дочекали урнебесним клицањем.

Поред великог ратног плена, заробљено је око 50 низама и Арнаута. А могло их је бити заробљено колико се хтело, јер су они бежећи бацали оружје и муницију, па чак и обућу и чарапе! Интересантно је, да је на Рујну био и шатор једног вишег турског официра, шатор са седам одељења.

Наши губитци при заузимању Рујна сасвим су незнатни. Имали смо свега три мртва и 12 лако рањених. Међу погинулима је резервни коњички потпоручник Милутин Муцић, чија је слика изашла у 6 броју. Муцић је стајао само неколико корака даље од команданта дивизије, Павла Јуришића. Командант је само одао почаст своје погинулом потпоручнику па је и даље са истог, најистакнутијег положаја, пратио ток борбе, која се завршила потпуном нашом победом.

Ј. Тан.

Какав је српски војник

— Оцена будућег Краља —

Командант прве армије, која је сјај српског оружја издигла на висину на којој је било само за време Душана Силног и Милутина Великог, наследник престола и будући Краљ Српски Александар, на питање како је задовољан нашим ратним успесима одговорио је:

— Ја сам више него задовољан, ја сам срећан што сам био командант оне херојске војске, у којој се није знало ко је бољи: да ли официри, подофицири или прости редови. Иста мисао водиља, исти идеал; иста свест били су у душама свих подједнако.

Таквој војсци победе су биле сигурне. Само једна тако свесна војска и могла је, тако рећи у једном замаху, да добије битку на Куманову, да освоји неосвојими Присат, да савлада непријатеља на Бакарном Гумњу и да на Битољу добије битку, коју су сви објективни страни стручњаци огласили ремек-делом целог балканског рата. И зато ја сматрам за највећу срећу што сам син Српског Народа, јер оно што је Србија издржала у овом рату, у свима правцима, служи на понос нашој држави и целом нашем народу. Херојство наших бораца чини част погинути у њиховим неустрашивим редовима.

Наши родољуби

Јован М. Жујовић

Академик, бив. министар и државни саветник

У Србији је пуно имућних људи, који нису војници, и који никога свога нису послали на бојно поље, али је међу њима мало њих, који су се бар кесом одужили Отаџбини, за коју други нештедице крв своју лију. Један од светлих изузетака је српски државник и родољуб, чију слику овде доносимо. Жујовић није богат човек, он је у најбољем случају средњег имовног стања, па ипак се осећао побуђеним, да у овим великим данима учини велики дар Отаџбини, већи но и један милионар наш. У опште Жујовић је у овом рату материјалио највише дао, јер је дао готово све што је имао. Свој прилог упутио је министру председнику Николи П. Пашићу с овим писмом:

Драги Председниче,

Првога дана мобилизације дошао сам у Београд, а другога се јавио Окружној Команди, где ми рекоше да због година немам, нити ћу имати какве личне војне обавезе. Дадох комору коњску и воловску. Помогох шест седам војних обвезника, сељака, да оду на бојно поље. На бојиште отпратио брата и пет рођених синоваца. Дадох на два три места прилог за ратнике и рањенике.

Али, поред радости од наших војних успеха све једнако ме нешто тишти: што сам сада ја овако мало користан, па осећам потребу, да бар са ово мало имања, што сам га сачувао будем од помоћи нашој Отаџбини.

Молим те, дакле, да за нашу ратну касу примиш овај прилог од 12 хиљада динара, које имам код Управе Фондова. Нека га Министарство Војно употреби на које хоће циљеве.

Исто тако осећам потребу, да ти учиним ову изјаву: ако би држави у овом рату затребао, да чини позајмице у земљи, ја јој стављам на расположење цело моје имање и покретно и непокретно, и очевину и уштећевину.

Твој, Јован М. Жујовић.

Када се буде писала ратна златна књига, онда ће, уверени смо, најпре њене пергаментне странице, ући и ово писмо заједно са драгим именом њенога писца.

Када се буду и у далекој будућности спомињала имена хероја и добротвора, прегатоца за данашњу велику ствар, тада ће се са заслужном хвалом спомињати и име Јована Жујовића.

Оборио га једним метком

— Причање једног војника —

На сабору о Ускреу скупило се више младића и стараца око једног војника из 1 позива, и моле га, да им што прича из ратних дана, он ћути, смешка се, па ће:

— Ама га првим метком свалих као дулек с плота, ха ха ха!

Опет заћута, пуши, сам за себе смешка се; присутни такође ћуте, нуде га, који кафом, који дуваном, вином а један печеном јагњећом плећком; он узе само цигару и отпоче:

— Били смо на положају код Бакарног Гувна, доручковали смо раније, близу је и подне, али пушта жеђ настала па се већ језик лепи за нешца. Воде ни капке. Шта да се ради! Из положаја ни главе да помолимо, је смо се спремали за ноћну борбу Договарао сам се са друговима, да се један од нас искраде у оближњу шуму, да потражи воде. Кад се освртох, да видим да нас ко не прислушкује, а наш командир одмах, позади нас, па ме пита, шта се то договарате! Ја немадо куд, него му кажем, да смо много жедни, и молим да ми дозволи, да потражим воде у најближој околини.

— А шта сте то тако слано доручковали, пита ме озбиљније. Ја сам оклевао са одговором, али он ми подвикну: — Што ћутиш?!... Господине поручниче, жаловицу, одговорим, и очекивао сам приметбу, а он ће: а. а! печену, јел? Па није ни чудо што сте толико жедни! Заћута, смеши се и другарски ће рећи; да у овој околини има само Турака! Ја се ослободих, и опет молим за дозволу да потражим воде, јер, велим да ја у опште познајем земљишта на којима има воде, па ћу је и овде наћи. Он слеже раменима, и вели: добро, добро; понеси и моју чутурицу, али за десет минута да си овде.

Био сам пун радости, што ћу и мога командира да услужим. Уземем мањерку за воду, пригрлим пушку, и очас се, као срндаћ, изгубих у шуми.

Тумарао сам по шуми више од четврт часа, на један мах стадох као укопан... Баца догорелу цигару, други му већ пружа запаљену, он повуче дим, два да настави: Никад се, чини ми се, нисам тако изненадио! На сто корака испред мене видим турског официра на коњу, стоји и двогледом разматра наше положаје; после малог изненађења тргох се из забуне, и срећна мисао сину ми у главу, да изненадим мога командира; и полако побавулке, приближим се једноме грму, а он још не скида двоглед са очију; узем га полако на око, и мислим се, то ће ти бити последње; и, моја пушка пуче као свети Илија! Он без јаука бречи на земљу, као дулек с плота — ха ха ха ха! И сви присутни смеју се, и вичу: алал ти вера јуначе! Он даље настави: коњ ухвати тутан, и оде њиховоме логору; ја остало још неколико минута на истоме месту, и кад видо да нема никога, да приђе палом официру, ја полако притегнем пушку на „готове“, и дођем до њега, он је још крклао а мене нешто дође жао, па ко велим, биће ми севап да му учиним крај, да се више не мучи...

* * *

Задржао сам се више него што је требало, а да би изостанак оправдао, скинем са убијеног официра револвер, двоглед и сат, да понесем командиру.

Враћао сам се из шуме пун радости, у близини логора спазим мога командира, подбочио се на сабљу и на мртшено посматра моје приближавање, а ја још издалека пружам двоглед и револвер, и тада му испричам како сам убио турског официра, али нисам донео воде. Он ме по тапка по рамену, и похвалио ме пред друговима, што сам разумео своју дужност, али нисам ни ја више био жедан.

Сад, кад се враћам у команду, немам ни оних три гроша, које сам био понео у рат... сви у глас повикаше даћемо ти ми трошка за пут, али, вели он и не жалим што немам, јер нисам ни пошао у рат да зарађујем, већ да помогнем нашој Отаџбини.

Мај, 1913. год.

Глиша Марковић.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Ручак 11. октобра

— Први глас о успеху на Куманову —

Већ дан и ноћ се бију на Куманову. Врховна команда — Краљ и Војвода Путник не знају право стање ствари. Штаб је у највећој неизвесности.

Село се за ручак, али се ником не руча.

Одједаред ордонанс официр доноси депешу из Армијског штаба.

Сви упрли очи у ордонанса. Како је који узео кашу, тако је и остао укочен. Срце свакоме куца јаче.

Војвода узме депешу и меће цвикер на нос. Цвикер је мало треперио.

Краљ је престао дисати.

Војвода поче читати:

— Непријатељ се после упорне борбе почео повлачити са линије: Коњаре, Лопата...

Кашике звекнуше о тањире...

А—а—х!...

Ослобођење Гиљана

Прва српска војска, која је ушла у Гиљане, била је коњица летеће Моравске Бригаде.

У највећем страху, становништво ове вароши, преживљавало је тешке часове једну ноћ и дан, трпећи зулуме од бегунаца — Арнаута и турских аскера, који су у пролазу пљачкали и убијали. По улицама се чула пуцњава и дивљачка дрека арнаутска, која је више личила на лавез паса, а која је служила као уговорени знак између Арнаута.

После пушкарања пред самим Гиљаном наста тишина, а грађани из затворених одаја и подрума, наоружани до зуба, очекивали су резултат и долазак миле српске војске, те да јој се придруже. И заиста не прође дуго, а коњичка патрола од 10 коњаника, са изсуканим сабљама, пројури у галопу кроз варош и изђе на положај. Радост обузе све мештане као струја. На улици излете све што је српско, девојке жене и деца отворише прозоре и врата од својих станова; наста шаренило лепоте и нервозно гамижање по улицама са одушевљеним узвицима: „Живела српска војска!“ „Живео Краљ Србије Петар I!!“ У том моменту силазиле су још три коњичке патроле, те претресајући варош и терајући пред собом по неколико Арнаута зауставише се пред гомилом гиљанских грађана, којима су из очију текле сузе радоснице и који љубише војнике и официре. Девојке са пуним рукама разних понуда нудише војнике. И, пошто се сви поздравише, са плачним очима кретоше се све три патроле заједно, парадирајући кроз варош, а на челу су ишле вође коњички поручници Рад. Мишић, Соломон Којен и коњички резервни наредник М. Дамјановић.

Пред њима су ишли свештеници гиљански, а са стране и позади поворка, све што је могло ићи. Пред свима наоружани, Гиљанци праћени брујањем хиљаде гласова: Живели! Живели, ослободиоци!“

Ове радосне узвике допуњавало је црквено звоно, које је сад први пут звонило тако јасно и слободно, да га је сваки хришћанин могао разумети: доле са тиранима!

За овим је наишла и остала коњица од два ескадрона. На челу ових ескадрона јахао је командант, мајор Влада Милићевић са капетаном Браном Арачићем и поручником Костом Петровићем. За њима је следовала и цела моравска бригада са својим командантом пешадијским пуковником Стеваном Миловановићем.

Прву патролу, што је пројурила кроз варош и изашла на положај, водио је резервни коњички потпоручник Божидар Ђермановић.

Наши научници

Слободан Јовановић

РЕДОВНИ ПРОФЕСОР УНИВЕРСИТЕТА

Наше славне победе довеле су нам знатно проширење Србије, а међу новим поданицима, добили смо велики број припадника других вера: хришћана католика и муслимана, те се осетила потреба, да се и њихов положај регулише. Тога ради образован је у Београду одбор са задатком да спреми потребан материјал за преговоре с Римом ради уређења питања о католичкој цркви у Србији. Слободан Јовановић, као један од првих наших правних зналаца, први је члан те комисије, а свакако ће бити и делегат српске владе за преговоре с Папом.

Наше војсковође

ПЕШАДИЈСКИ ПУКОВНИК Миливоје Анђелковић, КОМАНДАНТ
ЈАВРСКЕ БРИГАДЕ

Пешадијски пуковник Анђелковић добио је под своју команду бригаду: трећи пешадијски прекобројни дрински пук и четврти пешадијски пук другог позива са припадљивим одредима, и са том бригадом он је заузео Сјеницу Пријепоље, Прибој, Пљевље, Нову Варош. Очистио Новопазарски Санџак од Турака и састао се са Црногорском војском. О заузео Санџак и појединих градова, као и о дејству Јаворске Бригаде, ми смо доста писали, а у овом броју износимо и лик њенога команданта, који је постављени му задатак успешно извршио, зашта је одликован највећим одликовањем Карађорђевог Звездом с мачевима и чимом пуковника. Анђелковић важи као пример од најбољих наших млађих виших официра, дуго је командовао пуком, а у последње време био је први ађутант престолонаследника Александра.

БЕНЕРАЛШТАВНИ ПОТПУКОВНИК Драгомир С. Цветковић,
НАЧЕЛНИК ШТАБА ТИМОЧКЕ ДИВИЗИЈЕ ПРВОГ ПОЗИВА

Тимочка дивизија првог позива, под умешном управом свога команданта, пуковника Владимира Кондића постигла је у овом рату ванредне резултате с мало жртава о којима доносимо на другом месту. Борба на Црном Врху и освојење Једрена чине част овој одличној дивизији нашој и онима који су је водили. Десна рука одличног команданту, пуковнику Кондићу био је његов начелник штаба, потпуковник Цветковић, чију слику доносимо на 296. страни. Цветковић је свршио нижи курс Војне Академије с одличним успехом 1894. године са 24. класом и као одличан седму класу вишег курса. Пре преласка у Бенералштабну струку, био је артиљориски официр, што је, у осталом, већина наших бенералштабаца. Важио је као официр темељне спреме, а то веровање је у овоме рату потпуно оправдао.

Наше војсковође.

Генералштабни потпуковник
Драгомир С. Цветковић,
 начелник штаба немачке дивизије првог позива народне војске.

Из нове Србије

Српска свадба у Тетову.

Српска војска

Пуковник Милован Недић, командант ослободилачке дивизије

У другом броју нашег часописа објављено је слика из српске војске у границама слободне Србије. На слици се види пуковник Недић пред Охрид, који је са својом дивизијом изашао из Охрида у 4 сата по подне. Први је у Охрид изашао Симовић. Народ је српским ослободиоцима није било краја. На слици се види на челу Недићева Дивизија, која се налази у Тетову. На слици се види на челу генералштабном мајору Марићу, који је са својом дивизијом изашао из Охрида у 4 сата по подне. Први је у Охрид изашао Симовић. Народ је српским ослободиоцима није било краја. На слици се види на челу генералштабном мајору Марићу, који је са својом дивизијом изашао из Охрида у 4 сата по подне. Први је у Охрид изашао Симовић. Народ је српским ослободиоцима није било краја.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
 БИБЛИОТЕКА

Обалама Охридског Језера.

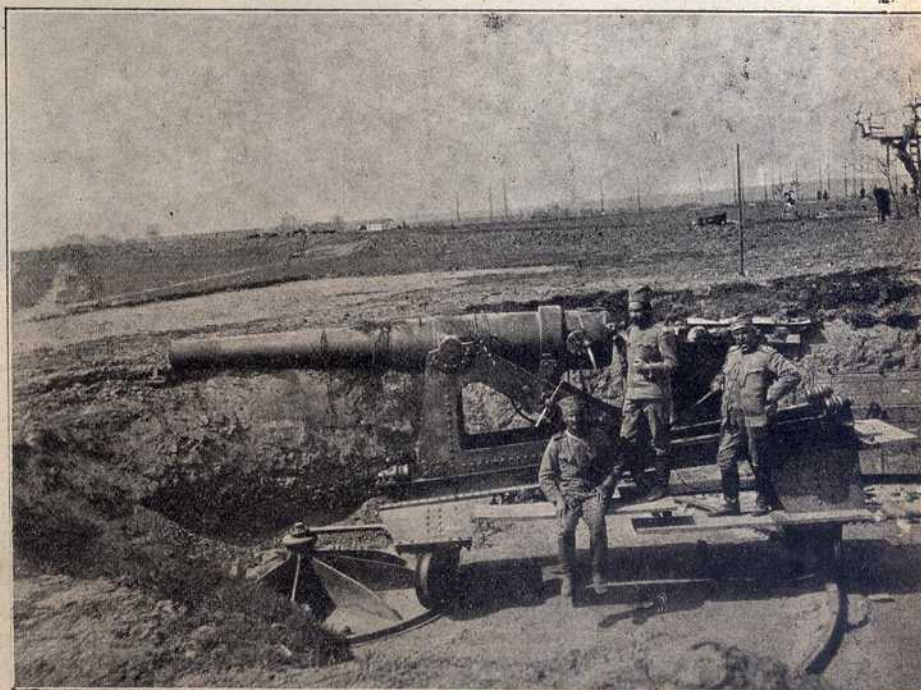
Косовски осветници.

Резервни пешадијски поручник
Јован А. Големовић,
 командир чете у 5 пуку I. позива. Славно пао на Прилипу.

Наши под Једреном

Турски опсадни топ под Једреном.

ске дивизије другог позива са својим штабом пред
 српским Охридом.

са ми смо донели читав низ лепих слика са
 је је данас, после више од пет stoleћа опет
 орња слика приказује долазак славне Недићеве
 војска Србији приклопила 9. новембра 1912. у
 као са осам коњаника коњички поручник Бо-
 ку дочекао с највећим одушевљењем. Клицању
 ручника Симовића народ је носио на рукама.
 где год се појавила, дошла је у Охрид као
 ковни: Недић како издаје неку заповест ђе-
 е особито одликовао у борби на Кичеву. Око
 ни капетан Сотир Аранђеловић, дивизијски
 снимљена на самој обали, а у залеђу се види
 ид.

Из краја наших Рекалија

— Галичник и манастир Св. Јован Бигорски —

Дивни српски крај Галичник постојбина је наших Рекалија, који припадају српском племену Мијацима, насељеним око слива реке Радике у Старој Србији. Галичник, чију слику доносимо на овој страни, главно је место симпатичних наших Рекалаја, а и у песмама се помиње као: „Галичник село големо“. То је велико и богато чисто сточарско село, лежи на југозападној страни планине Бистре, у страни брда Врфа, а према Србиновици, на висини око 1000 метара над морем. Куће су им грађене од камена на спрат, а покривене су плочама. Куће су им поређане једна изнад друге и када се мало из далека гледа, чини утисак већег насеља. Галичник има до близу 700 куће чистих и овејаних коренике Срба, који имају своју цркву и школу. Галичничане и друге Мијаче из његове околине ми зовемо Рекалијама по реци Радике, коју они не зову именом краће Река, а ми њих по томе Рекалије. То је врло радан и вредан народ, коме је од најстаријих времена главно занимање било сточарство. Они су сточари и млекације по наклоности.

Недалеко од Галичника, а у мијачком крају, налази се код народа веома поштовани манастир Сзетог Јо-

ГАЛИЧНИК

вана Бигорског, чију слику доносимо на овој страни. Манастир је у планини Бистри, на левој обали Радике. За народ онога краја овај манастир је велика светиња од памтивека. Ово је у исто време један од најстаријих спо-

меника наше славне прошлости. Једна листина, која се чува у манастиру, писана по народном предању говори, да је манастир основао монах Јован 1070. године. Друго предање, које се сачувало у народу говори, да је манастир подигао и украсио зетски кнез Јован Владимир у 11. веку, када се као слободан и савезник Самуилов враћао у Отаџбину. Владаноци нове Србије, редом од Милоша Великог до Краља Петра, били су ктитори овог манастира, кога су чешће даривали разним поклонима.

У прошлу недељу, 14 маја, у овом манастиру била свечана архијерејска служба те је том приликом велешкодебарски епископ Варнава скинуо шизму са свих егзархиских свештеника овог краја, који су се одрекли егзархије и поново прешли у крило патријаршије, као добри синови српског народа.

Манастир Св. Јован Бигорски

Како се предао Призрен

— Ослобођење Душанове престонице. —

Полазећи на Призрен, наша војска је наишла на отпор непријатеља на Зборцима и на Дуље Хану. Тај отпор је храбра наша војска брзо скршила и продужила пут за Призрен. Душанов град стајао је отворен

Сазнавши за пораз Турака и са успех српске војске, која се опрезно приближавала Призрену, најугледнији Призренци и Турци и Срби и Арнаути су се састали, да се договоре шта им ваља чинити.

Окретали су, превртали, говорили и најзад се, после

дуга саветовања сви сложили у томе, да се не само неprotиве уласку српске војске у Призрен, но на против да изберу депутацију најугледнијих Призренца свих народности, да изађу пред српску војску, и Србе замоле да уђу у Призрен, а поштеде Призрен и Призренце.

Што су мислили то су и учинили.

Али сазнавши за то један туђи агент поче призивати упливне Арнауте и Турке и наговарати их, да се одупру уласку српске војске. Говорио им је како ће Срби спалити Призрен, а ако им се одупру, сигурно ће их сузбити, пошто су српски одреди мали и слаби.

Видећи да се колебају рекао им је: да је већ пос-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

лао поруку и да ће им сва Љума доћи у помоћ, а ако се они одупру Србима и Аустрија ће их узети у заштиту и са својом војском ући у Београд.

Они људи, који су позвали српску војску и обећали мирну предају, поновз сазваше велики скуп најугледнијих Призренаца. Скуп је био у сред вароши, код Шедрвана до Ешек пашине џамије. На њему су Арнаути реферисали, шта им је обећано и тражили су категоријски, да се сви Призренци дохвате пушака и изађу пред српску војску, да јој не даду да уђе у Призрен.

На томе скупу било је и Срба. Један од најугледнијих Срба Призренаца, Цветко Благојевић мирно је саслушао приче оних, који су на зло наводили, па је затражио и он реч

У то време сви присутни Турци и Арнаути, били су готови, да погазе задану реч српској војсци, да јој се одупру; чиме би задали тежак ударац себи и Призрену. Али их је Цветко мудрог речи брзо охладно.

Цветко, који говори Турски као прави Турчин, на турском језику им рече.

— Ми смо дали реч српској војсци, да јој се нећемо противити. Ми смо поштени људи и дату реч треба да одржимо. Но ако сте ви зато, да реч погазимо и да се са српском војском бијемо, ја вас нећу напустити и ми ћемо с вама. Али пре но што се одлучите овако или онако, добро размислите о свему. Заповедник српске војске, дао нам је своју војничку реч у име српског краља, да нам неће фалити ни длака с главе. Ако своју реч одржимо ми смо наше имање и наше породице обезбедили. Али, ако преваримо, и ако са наше стране пукне, ма само једна пушка на српску војску, ви знате шта вас чека: српска ће војска топовима навалити на варош. Кад се Скопље у бољем положају са преко сто хиљада војника и преко сто топова није могло бранити, но се предало без отпора, шта нама друго остаје, но да то исто учинимо. Иначе топови ће од нашег града начинити гомилу камења. Наше ће куће бити савњене са земљом, наша ће чељад изгинуту. Хоће ли нам и може ли нам онда што помоћи тај, који нас сада гура у пропаст? Хоће ли нам они подићи разорене куће и може ли нам оживети наше жене и децу, који ће остати под рушевинама наших кућа и дућана.

Говор Цветков, имао је силно дејство. Дотле Турци и Арнаути, готови да изгину у отпору према српској војсци, признаше, да Цветко паметно говори и одлучише, да остану при задатој речи српској војсци.

Тако је наша коњица под командом мајора, сада потпуковника Селимира Остојића ушла у Призрен без отпора.

Призренци благосиљају Цветка Благојевића, јер је једино његова заслуга, што у Призрену никоме ни длака с главе није фалила.

Српска војска је одржала своју реч, јер су то исто урадили и Призренци. Да је друкчије било зло по Призренце, а на Душановом граду у сваком случају поносно би се лепршала српска тробојка.

Српска Свадба у Тетову

— Уз нашу слику —

Тетовци су добри људи и Добри Срби, улазак победоносне српске војске у њихов родни крај ослобођени робови поздравили су одушевљено, јер су од тога часа престали бити робови и раја и постали слободни грађани мајке Србије. У Тетову и околини наша војска је по кућама честитих грађана примљена братски. И народ и војска опходе се као стари добри знајци и пријатељи. Тешкоће ратног времена Тетовци не осећају. Они врше редовно своје послове, па се чак и жене. Наша слика представља једну српску српску свадбу код Тетова, на којој је пуно званица, а међу њима и доста наших војника са својим командиром, резервним капетаном Савом Томићем, секретаром министарства иностраних дела.

Косовски осветници.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Сава П. Радовановић,
књижевник

Славно пао у Сан Ђовани ди Медуи, приликом бомбардовања „Хамидије“.

Доносимо данас и последњу слику јунака потпоручника Саве, о коме смо у ранијим бројевима више писали. Потпоручник Сава одликовао се као јунак у свима борбама прве армије: на Куманову, Бабуну, Бакарном Гумну и Битољу, а пао је славно пред Сан Ђованијем спасавајући своје војнике, који су у њему увек имали старешину, на кога су се смели ослонити и на кога су се могли угледати.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

† Јован А. Големовић,

командант треће чете, допунског батаљона петог пешадијског пука Краља Милана.

Славно пао на Прилипу 23. октобра.

Поручнику Јовану било је суђено, да својим младим животом откупи слободу Маркова Прилипа. У крвавој борби пред Прилипом, у којој је он увек био на челу своје чете, храбрећи соколове, да истрају у борби до победе, допао је неколико тешких рана. Војници су свога храброг смртно рањеног командира, на пушкама изнели из борбе. Тешко рањен пренет је у Велес, где је трећег дана, 26 октобра, подлегао ранама и испустио своју премениту душу. Погребен је, војничким почастима и уз огромно учешће грађана у Велесу, крај манастира св. Пантелеја.

Слава, славно палим!

Од Ваљева до Јадрана

— Са дринском дивизијом другог позива — (4)

Седећи згрчени крај ватре, сачекали смо зору и у шест часова из јутра кренули смо се ка Љешу.

Чим се мало разданило, дошао је к нашем команданту пуковнику Плазину један католички свештеник и чистим српским језиком — известио га да апсолутно никако нећемо моћи прећи Дрим, који се ужасно разлио, него треба да променимо план изласка на море код Сан Ђовани ди Медиа. Између осталих података о путу, он је саопштио команданту и то, да су се Турци повукли из Љеша, а у граду су оставили само два табора војника и два топа. Црногорци су пак вели заузели Сан Ђовани ди Медиа и већ два дана нападају Љеш, али без успеха.

Тако смо ми, праћени благословом тога католичког свештеника, променули правац ка Сан Ђованију и упутили се

десно, опет уз брло, Љешу. Разлика је овог дана маршовања, од осталих само у томе, што смо сад гацали по благу, води и пен трали се по каменим гудурама, убеђени, да ћемо пре мрака завршити наш поход на море.

Ма да је већ девети дан марша

а добили смо још у Ђаковици само два леба, могу читаоци да преставе себи стање стомака наших, али мислим, неће веровати, да и поред тога, бесмо чили и весели. Заборавили смо на беде и невоље, предсећајући последњу борбу за завршење светог нам задатка, радујући се као мала деца тренутку, када ћемо видети лични Леђан град и још од пре шест векова Српско-Јадранско Море, скакутали смо гурајући један другог — напред. Тога дана, први пут, кроз целу Албанију, ни један једини војник није застао. Сви, па и болесни војници хтели су да суделују при јуришу на последњу препону пред Српским Морем — на јуришу на тврди град Ђурђа Кастриотића — Скендербега. Али то самопрегоревање, уродило је дивним плодом, јер смо већ у вече били господари града па и гробнице Ђурђа Кастриотића, брда Џенер Касаба.

Трећи батаљон под врховном командом пуковника Плазине, а под подкомандом капетана сад мајора Перовића, било је у претходници. Са њим је био и потпуковник Милан Павловић и ађутант пука жандармеријски капетан Дешић. Први пак батаљон остао је у главнини.

Код Калмети — села, на мах чело нашег првог батаљона застаде у неком глибу. Није се могло напред, јер су се ту испред нас укљештиле две чете Албанског Одрета, који је пречим путем прешав преко Везировог Моста, на три дана пре нас, тек сад стигао само својом претходницом, своје, а сад услед промене нашег

праваца и нашем циљу. Благодаревши енергији нашег команданта, мајора Митровића, ми смо, пошто су се две чете сабиле уз плот, могли да стигнемо на време, те да уз то, што смо решили борбу код Љеша, спасемо и цео трећи батаљон од сигурне смрти. На том смо месту нашли и ађутанта Албанског Одрета — командира батерије — артиљерског капетана II класе, Павла Витаса, који је са батеријом чекао да наиђе његов одред.

Прошавши тако поред претходнице Албанског Одрета, а оставивши наређење, да и наше брђане пропусте, дошли смо до Мерчина. Од Мерчина се види лепо град и брдо Џенер Касаб, а у даљини у магли као бела бразда Српско-Јадранско Море.

Од трећег батаљона ни трага. Мајор Митровић посла батаљонског ађутанта, питомца Војне Академије, поднаредника, а сада наредника Милована В Миловановића, да нађе команданта пука — Плазину и од њега добије заповест за први батаљон. Од ађутанта Мило-

вана ни трага ни гласа, с тога је мајор Митровић, сишао такође сам напред, да би му изашао на сусрет. У том се чуше први пуцњи. Ја стрчим за мајором и нађем га у једној шуми где је застао и разговара са мајором — сада потпуковником Милићем. На мах изнад

Са Српског Приморја: Српска војска кроз непроходне крајеве избија на Љеш на догледу мора.

наших глава почеше да лете гранате и у позадини, далеко у гудури да прскају. Мајор Милић, клече иза једног дрвета, саветујући мајору Митровићу, да и он то исто учини. Ну уз пркос тим опоменама, наш командант батаљона, јурио је кроз шуму ка месту, где је наш батаљон остао. Једва дишући од умора без престанка је викао: Први батаљон кроз шуму — лево јаругом! То викање и трчање, трајало је од прилике четврт часа; кад од једном као из земље пред мајора Митровића, искочи резервни поручник Станимир Пешић, и једва говорећи од трчања, рапортира мајору, да је он са својом четом стигао. Добивши налог, да се десним крилом чете држи једне беле куће, а левим, да буде код неког маслињака, овај храбри поручник одмах је појурио у јаругу.

У року од пет минута, примили су заповест и командире остале три чете. Добивши заповест, све су се са мајором Митровићем, кренуле трчећим кораком у јаругу, а одатле уз каменити — три стотине метара висок Џенер Касаб, обрастао сав у трњу.

Мислим да не може бити величанственији тренутак но поглед на наше војнике другог позива, а из најпотомијих равница Краљевине Србије, како са себе бацају све што им је непотребно па чак и чутурице за воду и опипавши само фишеклије с муницијом ухвативши пушку преко среде, јуре низ брег у јаругу и из јаруге уз Џенер Касаб остављајући на трњу делове свога иначе извешталог одела. Величанствен је призор велим

с тога, што су ти војници, ма да им је то девети дан марша изнурени глађу и болешћу, прешли пут и то трчећим кораком кроз шуму и јаругу пет стотина метара и уз Џенер Касаб три стотине метара за цигло двадесет минута!

Сумњам да је и једна историја ратовања, па и најславнијих ратова, могла имати ту срећу, да овако светле моменте одушевљења војника, могла да забележи. Ја сам пак био срећан, да то и сопственим очима видим и поносим се тим, што сам и ја син баш тога дела Србије, одакле су били хероји нашег првог батаљона који су дивљења достојном брзином, заузели Љеш.

Смело могу да тврдим, да ни један од војника, поред тако напорне јурњаве, кад је изашао на врх Џенер-Касаба, није осећао умор. Чак шта више, сви су без разлике били орни за шалу. Како је која чета пристизала, тако је и заузимала бусију иза камења и нестрпљиво очекивала наредбу за плотунску паљбу. Тек што је мајор Митровић издао наредбу, коју су командири чета и водници даље пренели војницима, зачу се из свих, као из једног грла громогласно: Ура! Ура!

По том зацикташе пушке. Наши војници праве разне досетке на рачун Турака, које су озго с виса, у граду тукли у главу. Наши нису могли веровати својим очима да је могуће, пошто су оставили мали одред, као посаду Џенер-Касаба; да су тако брзо отерани са гото

Са Српског Приморја: Мост на Дриму у Љешу.

во природом неосвојимо утврђеног виса.

Гле! Гле! викну један подринац потпоручнику Рајку: пази молим те господин поручник, како Турци само главе забију у шатор, а за позадину се не брину, хоће ли да страда!

(наставиће се)

Бој на Бакарном Гумну.

— Од Радоја Јанковића —

Бакарно Гумно, то је један вис од неколико стотина метара висине од кога се пружају благи повијарци у страну и сви као застор деле прилепску од битолске равни.

На тим благим косама, готово ненастањеним задржали су се Турци, по отступању се Присата и Плетваре.

Наше су војске 24. октобра у вече победоносно ушле у Прилип. Коњица је заостала јужно од Прилипа стигавши касно на преноћиште. Предстраже су биле истакнуте и противник колико је било могуће извиђан. Пешачке трупе задржале су се северно од Прилипа. да би сутра у јутру рано, заузели нов положај пред Прилипом. То је био моменат одмарања после напорних борби у теснацима прилипским и код Абди паше. Ноћ тиха, весела и ублажена најусрднијим дочеком Прилипчана. „Турци су одступили“, рекло се, „сутра треба отпочети рад“.

Кнез Арсен повео је изјутра своју коњичку дивизију и извиђања су требала да почну у најширим размерама у правцу Прилип — Битољ. Командант коњичких предстража обавестио је своје претпостављене да Турака има на Алинским висовима. Један коњички капетан извиђачког ескадрона доставио је такође у почетку рада коњичке дивизије, изјутра, да противник извлачи артиљерију на Алинске висове.

Рад на извиђању према томе је почео. Коњаници у седлу, коњичке старешине доброг расположења, кнез и његов штаб, крепки као увек, крећући за послом напред видели су да за њима избија кроз Прилип пешадија дринске дивизије која се на самом изласку, јужно од Прилипа поставља у зборне поретке. Ђенерал Павле Јуришић пошао је с музиком на челу кроз Прилип, који је дрхтао од узбуђења.

Ми нисмо среди искренијих физиономија од Прилипчана. Оне су благосиљале наш долазак, оне су бла-

госиљале наше будуће победе и с нама заједно проклињале противника, кога су мрзиле једном неприкривеном мржњом.

Било је тада око 9 и по часова, и ствар која је најмање очекивана, догодила се. Са Бакарног Гумна и на њ везујућих се благих алинских коса, око 7 километара јужно од Прилипа, пукао је турски топ. Одмах по том други, трећи, па онда низ шрапнела и граната, које су падале у непосредну близину наших трупа. Да ли су Турци израније били на том положају, да ли су обноћ дошли, то извиђање обноћ није могло утврдити. Гранате су падале срећом не убијајући никога. Мала је пометња наступила. Коморе, које су изишле јужно од Прилипа, враћене су северно да очисте путеве. Преко лица становништва превукла се тренутна страва; нападено становништво није волило да види Турке још у близини, кад је веровало да су већ одступили.

Командант коњице скренуо је коњицу на леви бок, да отвори пут пешадији за рад. Радити се морало; тражио се карактер и одлучност. Турцима није требало допустити ни једнога часа да у нашим редовима, навикнутим на успех, унесу пометњу. Требало је сачувати доследност побеђивања; требало је војнику сачувати његово поуздање и сачувати неокрњено достојанство војске која побеђује. И док би се ту двоумио човек зависан и неодлучан, генерал Јуришић погодио је пут достојанства, који му почива у крви и он је наредио да се ради.

На домак турских граната, он није умео да се сети да се могло повући назад, његов инстинкт крикнуо је у њему „Напред“!

И ту, под снопом топовских турских зрна, на равници од 7 километара, можда и више, почело је развијање дринске дивизије. Два пука напред, лево и десно од друма Прилип — Битољ, два у резерви. Развијање је почело као на шаховској табли.

Ми смо гледали са стране, са трепетом у души како се развија један узвишен војнички парадокс. Турцима се пружио све, што су хтели. Ето, са овом дивизијом, преко ове равнице голе као длан, наш војник

ће прећи, па ви пуцали громовима на њега и ви, Турци, осетићете његове бајонете.

Као по егзецирном правилу, као на идеалном маневру развијали су се стројеви из дубљих у тање. То је био низ стрељачких стројева, који су затим као црне змије вијугали се по најмањим узвишицама, на равници јурећи напред да пређу опасну зону и да очисте с брда то што се зове „Турчин у одбрани“.

Око 11 часова ватра је била ужасна, плусак пушчаних, митраљеских и топовских метака падао је на српску војску, кркљало је и тутњило као у подлоканој морској обали, врела је ватра, као кад ври у неком огромном лонцу. Посматраоци су дрхтали од узбуђења видећи, да се догађа једно чудо. Гађан пушком митраљезом, шрапнелом, бризантним зрном наш војник иде, обасут ватром из многобројних турских цеви, наш војник иде не водећи рачуна о ватри и губитцима. Лево одлети другу глава, десно просвира разнесе граната груди официру, наш војник иде. У средини строја иде и њихов ђенерал. Наша артиљерија умешала се тако рећи са стрељачким стројевима; са невероватном прецизношћу и хладнокрвношћу наше тобџије ките шрапнелом ђувике поседнуте Турцима. Наши пешаци окуражени и окрићени артиљеријом отвараху паклену ватру на противника.

Бој се претвара у паклено гротло пред којим посматраоци замиру од страха.

Шта ће наступити? Учествоје ли моравска дивизија? Има ли помоћи из позадине? Шта мисли армијска команда? То су питања, која су мучила публику, али је војник одговарао сам: Он је ишао напред. И ништа страшније није могло импоновати Турчину. Бројно јачи са укопаном артиљеријом, са свима околностима повољним за себе, Турци су осетили да српски пешак стиже, да је ту, ето га пред њима и да ће неминовно да забодје нож у месо.

Око 1 сат по подне, артиљериска ватра противничка попустила је, наша је међутим развила сву своју акцију. Не може се веровати у онакву брзину кретања наше војске. Коњи као да су знали да треба да се догоди чудо, извлачили су топове из стена и прокопа.

У томе часу мени се свалио камен с груди.

Турци не могу да одоле нашем војнику. Случај им је дао све што су желели. Они су и ако бројно јачи, морали да се повлаче. Ну не треба рећи да су се Турци лабаво држали. Пешачка ватра била је ојачана. А око 2 часа по подне почели су Турци тући са позадних положаја улазе на Алинске висове и Бакарно Гумно, са којих се чуо продирући крик наших јунака: „Ура! Ура! Ура!“

Бој је преживљавао последњу фазу. Наши су сикћући упадали у турске опкопе и на гвожђе набадали противника.

Зар је било могуће још и даље одолети.

За један сат кризе више није било, пешадија се турска повукла у највећем нередом са огромним губитцима, гоњена ужасном ватром од наше пешадије. Било је чак делимичних противиспада од турске пешадије али је то била иронија! Ти су се испали претворили у пухор. Још овде онде по квџицама наши су топови чистили заостале војнике.

Из турске позадине све су се мање чули топови. Бој се клонуо свршетку, наши су прешли Бакарно Гумно и наставили гоњења с оне стране.

Ђенерал је хтео да очува достојанство. У маглушаво вече поветарац, који је разносио дим и задах од баруга, њихао је благо развијене заставе дринске дивизије, које су се са захвалношћу нагињале њезином команданту.

Плен, губитци, ризик, страх, каква ситница пред делом, које се збило!

Ко је видио бој на Бакарном Гумну, тај никад

неће изгубити веру у нашу расу. Наша раса способна је да се бори. То није био дан измудроване борбе, није тај бој био плод кабинетских комбинација, то је био врисак расе, која хоће и која може и коју је разумео њезин командант.

И као круна у свима нашим победама, као њен најсветлији брилијант стоји Бакарно Гумно. То је неизгладимо оваплоћење расне снаге, то је докуменат способности за живот. Тај докуменат нам је требао.

Говорило се и учило у миру да војник треба да бауља кад напада. Наш војник је ишао усправно, брз као ветар и велик као ђин. Артиљерија, кажу треба, да излази прикривена на положај. Наша је дефиловала у огњу. Неће, веле, бити напада ножем. Наш војник је искривио нож о турско ребро. Кад народ хоће да гине иду принципи у прашину.

Моравска дивизија I позива, развила се нешто касније и њени су делови избили на крајње десно крило, онда кад су победоносни војници дринске дивизије могли да се обрадују, кад су на измаку снаге видели нову снагу која их поткрепљује.

После три сата по подне све се стишало, само на крајњем нашем левом крилу било је заштитничких турских трупа на која су дејствовала митраљеска одељења и која су се у прве сутоне повукла дубоко у позадину.

Долазе биваци, окрепљење, храна, и с њом привијање рањеника и прибирање мртвих, долази један одисај, једно осећање поштовања према пешаку, једно цењење народа, који има да се развија.

А кад сте сутра дан, ујутру пројахали разбојиштем видели сте кроз први пут напали снег, покрхану турску снагу, напуштена оруђа, упола покривене, онакажене метцима турске лешеве, над које се надлетала јата гавранова, које је први снег натерао из планина.

Наши јунаци.

кољички мајор Никола Цоловић, командант дунавског дивизијског кољичког пука I позива и капетан Михаило Ристић, вођа четника.

Мајор Цоловић, је са својим коњаницима осветлао образ и себи и нашој коњици. Он је први ушао у Св. Николу (Клисели) на Овчем Пољу и у Штип, а он је био тај срећни, који је са својим пуком ослободио Богданов Дојран и у њему, после више од пет столећа побио српску заставу. Од Дојрана кренуо се у Солун, пред који је стигао у моменту када је у њега улазила грчка војска, те је заједно с њом и он унео српску заставу у град боланог Дојчина. За своје успехе по заслуги је одликован Карађорђевоом Звездом с мачевима а признање њему и његову пуку још јаче је одато тиме што је застава овог пука, одликована златном медаљом за храброст.

Са њим на слици је артиљеријски капетан прве класе Михаило Ристић, који је дуго година успешно радио на нашем четничком покрету, па је и у овом рату са својим друговима четницима крчио пута српској војсци.

Освојење Елбасана

— Српска војска у колевци српске културе —

У предходници прве армије биле су комитске чете, које су стојале под командом неустрашимог витеза и јунака, војводе Вука, мајора Војина Поповића.

Његове чете под предвођењем војводе Дула Димитријевића упале су у Елбасан, ту колевку српске културе, три дана пре редовне војске. Комите су у Елбасан ушле 18. новембра, а војска 21. Када су наши четници ушли у Елбасан, затекли су варош релативно мирну. Било је по улицама наоружаних Арнаута, а њихове су вође у то време држале седницу у уџумату, пред којим је била истакнута застава аутономне Албаније: црвена застава са црним двоглавим орлом на средини.

Кад су наши ушли у уџумат, затекли су окупљени одбор арбанашких првака. Они су предали комитама једно писмо, у виду меморандума, написано на француском језику, мислећи да је то одред војске, захтевајући, да се тај меморандум пошаље команданту. У писму се износило, да је Албанија прогласила аутономију и да Србија, која води рат са Турском, треба да пошаље албанске границе, јер се Албанија оцепила од Турске. Одговорено им је да су Арнаути војевали на турској страни и да је проглас аутономије дошао после рата, те се по томе, не може у рату признати.

Арнаути су се и даље противили да предаду комитама магацине са храном и муницијом. Због тога су арнаутски жандарми у уџумату морали бити разоружани, а одбор је морао, преко телала објавити у вароши да сваки преда оружје. На место арнаутске заставе истакнута је српска и успостављена је српска власт, а први председник општине био је војвода Дуле.

Приликом купљења оружја, нађено је у вароши 400 брзометних пушака, 1000 преправљених маузерових пушака и око 1000 револвера разнег система. Арнаути су били разбили државне арсенале са оружјем и узели толико државних пушака, да су се оне после продавале по динар комад. Осим оружја у магацинима је нађено и доста хране.

Предавајући Елбасан, одбор је изјавио, да је он само одговоран за варош, а не и за околину. Ђерменику, коју ни Турци нису никад могли разоружати. Међутим, успело се, да се разоружа и тамо за пет дана 11 села.

Српским ратницима

Ни у којој другој прилици не одвоји се од својег сталног пребивалишта толики број људи, толико коња и толико рогате стоке на тако дуго време, и на тако далек пут, као што то бива у добу рата.

Људи умеју и да речима искажу и да пером испишу сва своја осећања, која су у вези са дуговременим одласком од куће и са ратовањем.

Коњи и рогата стока не умеју ни да говоре, по нас разумљавим језиком, нити умеју да пишу. Али, јамачно, умеју бар по нешто да осећају, и да то своје осећање изразе на њима својствен начин.

Растајање са својим стајама на дуже време, можда ни коњи ни волови нису умели да појме, па ни да изразе. Али о повратку своје у давно остављене коњарнике и стаје, несумњиво ће се опазити на њима знаци узбуђења, које је вредно забележити и обзнанити.

Кад смо се старали и старамо, да све друго забележимо, што смо у овим великим данима доживели и опазили, зашто неби поклонили нешто пажње и коњима и воловима, који су нам били важни ратни помоћници и верни савезници, зашто не бисмо забележили и све оно што смо ванреднога запазили на њима и у току самога рата, а нарочито при враћању њиховом.

Треба потомству да оставимо податке и о томе. Наши претци умели су да нам оставе забележено о Шарцу Краљевића Марка, о Дорину Страхињића Бана, о Кушљи Хајдук Вељка ит.д. а претци наши нису били у тој мери писмени као ми.

Све што нам буде саопштено о понашању коња и волова: при поласку на бојно поље и при повратку у њихове стаје из којих су у рат пошли, биће унесено у нарочиту књигу заједно с именом онога, који је написао послао.

Нарочито ћемо с благодарношћу примати саопштења који се ој коња показао у рату као најиздржљивији.

Са саопштења ваља упућивати на адресу: Српско Пољопривредно Друштво, Београд. Поштарину не треба плаћати.

Учтиво се умољавају ратници, да своја опажања пошаљу најдаље два месеца од дана демобилизације војске.

Милослав П. Куртовић,

члан Српског Пољопривредног Друштва;

Др. Јоса Марковић,

члан Друштва за заштиту животиња;

Душан Мил. Шијачки, новинар.

Да би поштовани саопштачи предњу молбу боље разумели, ми ћемо овде у кратко изнети некоје описе, који су нам већ саопштени:

Један ратник описао нам је како се један коњ са коначишта у Краљеву, ноћу из логора искрао и трећег дана већ је стигао од кућана телеграм из Матве, да се коњ вратио дома.

У другом саопштењу описано је, да се коњ није хтео растати од смртно рањеног господара док год овај није издахнуо и охладно се.

Треће саопштење гласи: како је примећено, да коњ плаче и неће да једе кад му је јахач погинуо.

У четвртном је описан изненадни ноћни састанак Један отац ишао је зиме колима да обиђе сина — војника. Путовао је друмом по густој помрчини. Од једном из мрака а са даљине од неколико стотина метара поче рзати један коњ. Колеки коњи на мэх потрчаше и стадоше кад се приближише. Дотрчали су до свога друга на коме је јахао домаћинов син — ратник. Домаћин је пољубио и сина и коња му, који је рзањем био прегеча тог изненадног састанка.

И о воловима имамо неколико интересантних саопштења како су гласно мукали, и рикали кад су се примицали кућ и икако су се њушкали и лиз ли са својим домаћим друговима, кад су се после дугог невиђења, поново састали. Кажу нам, да је један во догуривао главом сено пред дошавшег друга.

КОСОВСКИ ОСВЕТНИЦИ.

Пешадијски потпуковник
 † **АЛЕКСАНДАР ГЛИШИЋ**,
 командант 7. пешадијског пука Краља Петра, славно пао
 на Нагоричину 10. октобра.

Сватови Милоша Војиновића

„Господо, збогом, п кићени свати,
 „У цара силног кад јездите дом!
 „Праштајте шалу... а ја задовољно
 „Сад Вучитрну мирно идем свом!“

Прозбори Милош кабаницу збаци
 И засја дично к'о јутарњи бог —
 У чуду свати гледају га, стали,
 Кулаша јунак када пусти свог...

—
 Не прође много — царска клоњу моћ...
 И онда дође вековита ноћ.

—
 Прозорје прво — рање зоре трак
 Обасја окно вучитрнског двора,
 Позлати чудно рујно-мио зрак
 Рубове неба и врхове гора. —

Војиновић Милош на ноге се диже,
 Барјаке виде, чу чудноват јек.
 Борије снажне примичу се ближе,
 Ново је доба, нови свиће век:

„Сватови опет?“ — „Јест, ал' војно *ти!*
 „Невесту дому доведосмо твом!“
 „„Отварај, војно, Вучитрну врата,
 „„Весел' се другу давно жељеном!“

Прозбори мома. А Вучитрн тврди
 Расклопи руке и отвори недра,
 Капија шкрипну и у град уђе
 Слобода млада, весела и ведрa.

Веселе сватско... пламти неба круг
 Војиновић војно — Слобода му друг.

Андре Гавриловић.

БАЛКАНСКИ РАТ

Број
20
пара

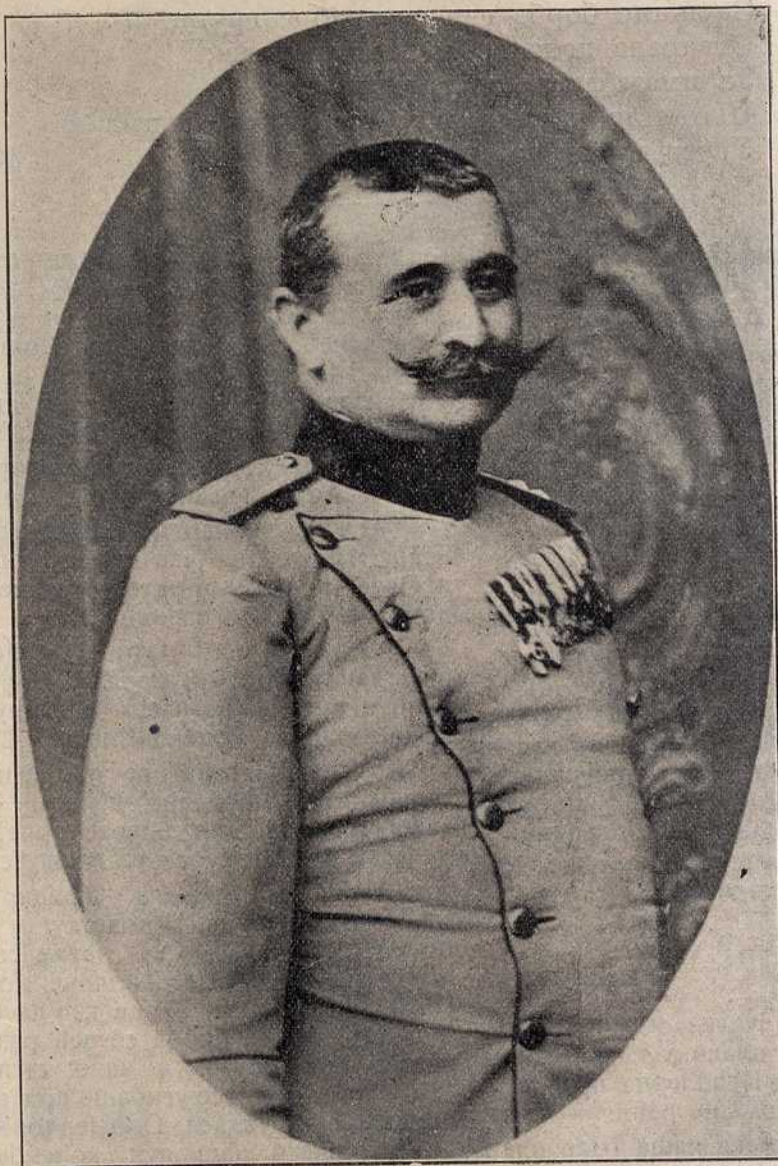
Број
30
филира

УРЕДНИШТВО:
Краља Милана ул. бр. 2. ТЕРАЗИЈЕ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК
ДУШАН МИЛ ШИЈАЧКИ

Издаје сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Пешадијски пуковник
МИЛИВОЈЕ АНЂЕЛКОВИЋ,
Командант Јеворске Бригаде.